سەرهەڵدانی بیرۆکەی ئایین لە دیدی سەلامە موساوە … ئەردەڵان عەبدوڵڵا

میسر لە سەدەی نۆزدە و بیستدا، بووبوە مەڵبەندێکی گەورەی رۆشنگەری عەرەبیی و ئیسلامیش، دیارە ئەمەش بەهۆی بوونی کۆمەڵێک بیرمەند و رووناکبیری گەورەوە بوو، کە رۆڵی سەرەکیان گێڕا لە بووژانەوەو پێشخستنی فکری پێشکەوتخوازی لە گێتی عەرەبی و ئیسلامیدا، یەکێکیش لەو رووناکبیرە گەورانە « سەلامە موسا» بوو.

سەلامە موسا لە ساڵی 1887 لەدایک بووەو لە ساڵی 1958 کۆچی دواییکردووە. ئەو رۆژنامەنووس، چالاکوانی مەدەنیی، جگە لەوەش رووناکبیرو نووسەرێکی مەزنیش بوو، بەتایبەتی لە بواری پێشخستن و بڵاوکردنەوەی فکری پێشکەوتخوازیی و سۆسیالیزمدا، قەڵەمێکی بەتوانا و پڕ بەرهەم بوو.

سەلامە موسا لە ژیانیدا کۆمەڵێک کتێبی لە بواری فکری چەپ و پێشکەوتنخوازیدا هەبووە، یەکێکیش لەو کتێبانەی « سەرهەڵدانی بیرۆکەی خودا « یە ، ئەم کتێبە لە لایەن کاک سەرهەنگ سەرکەوت کراوەتە کوردیی و لە لایەن ناوەندی رەهەندەوە چاپ و بڵاوکراوەتەوە.

ئەم کتێبە لێکۆڵینەوەیەکی زانستیانەیە لە بارەی چۆنێتی دروستبوونی ئایینەکان لە جیهاندا و کاریگەری ئەفسانەکان بەسەریانەوە، لە کۆتایشدا باسی چۆنێتی سەرهەڵدان و بڵاوبوونەوەی گەشەسەندنی ئاینی مەسیحی دەکات لە جیهاندا.

ئایین

کرۆکی سەرەکی ئەم کتێبە شرۆڤەکردن و لێکۆڵینەوەیە لە بارەی ئایینەوە، نووسەر هەوڵیداوە بەدوای رەگوریشە و هۆکاری دروستبوونی ئایینەکان لە جیهاندا بگەڕێت، بۆ ئەمەش پشتی بەسەرچاوە مێژووییەکان و کارە زانستییەکان بەتایبەتی لە بواری ئەنترۆپۆلۆژیدا بەستووە.

نووسەر لە سەرەتای کتێبەکەیدا پێناسەیەکی تایبەت بە ئایین دەکات و دەڵێت:

ئایین بریتییە لە هێزێکی لەڕادەبەری – میتافیزیکی – دەرەوەی یاساکانی سروشت، کە مرۆڤ ڕێزی گرتووە و پەرستوویەتی.. ل21

ئایینەکان و ئەفسانە

زۆرێک لە مێژوونوس و سۆسیۆلۆژی و نووسەرانی بواری میتۆلۆژی« ئایینزانی» لەو باوەڕەدان کە ئایینەکان سەرچاوەیان دەگەڕێتەوە بۆ ئەفسانە کۆنەکان، لە سەلامە مووسا دژی ئەم بۆچوونە دەوەستێتەوە و خاوەنی تێزی خۆیەتی.

لەمبارەیەوە دەڵێت:

_وتراوە ئایینەکان لە ئەفسانەکانەوە سەریان هەڵداوە، بەڵام ئەمە هەڵەیە، چونکە ئەفسانەکان تەنیا کۆمەڵێ چیرۆکن، زیادەڕۆییان تێداکراوە و کۆمەڵێک گێڕانەوەن، لەبارەی ئەو کەسانەی کە مردوون و گیانیان پەرستراوە . ئەفسانە هیچ ڕیشەیەکی لەناو ئاییندا نییە. ل 22

ئەو بە پێچەوانەوە پێی وایە ئایینەکان لە پەرستنی گیانی مردووەکانەوە سەرچاوە دەگرێت.

ئایین و پەرستنی گیانی مردووەکان

نووسەر پێی وایە سەرچاوەی ئایینەکان لە پەرستنی گیانی مردووەکانەوە بووە، لەوانەیە مردووەکان کەسێکی ناودار یان دەستڕۆیشتوی ناو خێڵەکان بوو بێت، لەڕێشەوە بیری قوربانی و پاشانیش ئایین سەرچاوەی گرتووە.

لەمبارەیەوە نووسەر دەڵێت:

_سادەترین شێوەی ئایینەکانی ئێستا لای وەحشییەکانن، کە لە هەندێک نەریت زیاتر نییە و مەبەستیان لەوەی ڕێزگرتنی کەسانی مردووە. ئەوان جیاوازی لە نێوان گیانی مردوو و خودایەکی دروستکەردا ناکەن. هەندێك لە خێڵەکانی کەمبامە لە ئەفریقا، لە شوێنێکدا گیانی مردوو دەپەرستن، کە خاوەن گیانەکە لە پێش مردنیدا تێیدا نیشتەجێ بووە، ئەگەر مردووەکە کەسێکی گەورە بوو بێت، بیروباوەڕیان وابووە گیانەکە لە شاخێک یان لە پەڕەی هەورێکدا نیشتەجێ بووە، بە چەشنێک ئەگەر بەڵایاندا ڕۆیشتبان، دەیانپەرست و داوای بارانیان لێ دەکردن. بە قوربانیکردن و نوێژکردن لەسەر گۆڕەکەی، گیانی کەسە مردووەکەیان لە خۆیان ڕازیکردووە، لەڕێشەوە لە قوربانیکردن و

نویژکردن تێدەگەیت. ل 21

نووسەر دواتر دەڵێت:

_پەرستنی گیانی پێشینان پێش پەرستنی خوداوەندەکان بووە. ل62

بت پەرستی

نووسەر پێی وایە کە فکرەی بت پەرستیش لە پەرستنی گیانی مردووەکانەوە سەریهەڵداوە. سێ بەڵگەش دەهێنێتەوە بۆ ئەوەی کە ئایینەکان لە پەرستنی گیانی مردووەکانەوە پەیدابوون، لەمبارەوە دەڵێت:

1 /ئەو پەرستگایانەی لە بنەڕەتدا گۆڕ بوون و شوێنی پێشکەشکردنی خواردن بوون.
2/ ئەو بتانەی لە بنەڕەتدا، خودی مردووە مۆمیاکراوەکە بوون، کاتێک مۆمیاکردنی هەموو جەستە قوورس بووە، هەناوی مرۆڤیان دەرهێناوەو بە کەمێک شتی بێگیان کە بۆگەن ناکەن، پڕیان کردۆتەوە بۆ ئەوەی شێوەی روخساریشی بپارێزن، وەکو موورو بەردیان لە شوێنی چاوی داناە، دواتر کە زانیویانە بە تەواوی جەستە ناپارێزرێت، کەوتنە کێشانی وێنەی مردووەکە لەسەر قاپی تابووت، یان بتێکیان لەسەر شێوەی مردووەکە دادەتاشی. لەوەش ئاسانتر نییە، بتە تایبەتییەکە ببێت بە بتێکی گشتی.

3/پیاوی ئایینی لە بنەڕەتدا خودی سەرخێڵ بوون، سەرخێڵیش کوڕی گیانی خوداوەند و کەی خزمەتکارەکانیش ئەوانە بوون، کە لای گۆڕەکەوە واتە پەرستگەگە قوربانیان پێشکەش بە گیانی دەکرد. ل42

نووسەر لەرێگەی ئەم سێ بەڵگەیەوە، دەیەوێت بڵێت کە فکرەی ئایینەکان سەرچاوەیان لە فکرەی پەرستنی گیانی مردووەکانەوە بووە.

زیندووبونەوەی رۆحەکان

نووسەر باسی لایەنێکی گرنگی تری فکرەی ئایین دەکات، ئەوەش پەیوەندی بە فکرەی زیندووبوونەوەی رۆح یان ژیانی ئەو دونیا دەکات، نووسەر لەمبارەیەوە پێی وایە:

-مرۆڤی سەرەتایی مردنی راستی و بوورانەوەی کاتیی لێک جیا نەکردۆتەوە، ئەگەر یەکێکیان لە هۆش چووبایە، هەناسەی بۆ نەدرایە، بە نووشتە و نزاکان، گیانیان رازی کردووە، کە کەسە کە بووراوەکە

هاتۆتەوە هۆش خۆی، لەوەوە تێبینی ئەوەیان کردووە کە گیان و جەستە دوو شتی جیان. ل 35

پاشان دەڵێت:

-مرۆڤی سەرەتایی وا گومانی بردووە، چۆن لە کاتی بوورانەوەدا مرۆڤ هەناسەی دەبڕێت و پاشان لە کاتی هۆشهاتنەوەشدا هەناسەی بۆ دەگەڕێتەوە، ئاواش دوای مردنی ، گیان بۆ جەستەی دەگەڕێتەوە، ل 36

پاشان نووسەر باسی سووتاندنی مردووەکان دەکات، پێی وایە مرۆڤ لە ترسی زیندووبونەوەی مردووەکان جەستەی مردووەکانین سووتاندوە، لێرەشەوە ژیانی ئەو دونیا پەیدا بووە. لەمبارەیەوە دەڵێت:

-نەریتی سووتاندنی مردووان، بووەتە مایەی باوەڕهێنان بە جیابوونەوەی جەستە لە گیان بە تەواوەتی، لە خەیاڵگەی مرۆڤدا ئەوەی کە ناوی لێنراوە دووەم (دونیا) گیانە خەیاڵییەکە ، دروست بوو، ل 39

بەرد پەرستن

پاشان نووسەر باسی قۆناغێکی تری مێژوویی ئایینەکان دەکات کە ئەویش چۆنێتی پەیدابوونی بەرپەرستنی بەردە پیرۆزەکانە.

نووسەر پێی وایە: سەرەتا مرۆڤ مردووەکانی پەرستووە، پاشان کاتێک مرۆڤ گەشەی زیاتر دەکات، فێری ناشتنی مردووەکان بووە، ئەمەش لە شارستانی بابلییەوە پەیدا بووە، مرۆڤ ترسی لە زیندووبونەوەی ئەو مرۆڤانە بووە کە پێشتر لێیان ترساوە، هەربۆیە بەشێک لە جەستەی مردووەکەی بەیوە یان بەردێکی گەورەیان خستۆتە سەر گۆڕەکەی بۆ ئەوەی نەتوانێت لە گۆڕەکە بێتە دەرەوە، لەمەشەوە بەرد خستنە سەر گۆڕی مردووەکان لای ئایینەکان پەیدا بووە.

سەلامە موسا دەڵێت:

– بتەکان لە مۆمیاکردنی کەسی مردوو، یان وێنەکێشانەوە پەیدا بوون، بۆ پیرۆز راگرتنی بەردەکانیش، دەشێت لە بەردی سەر گۆڕەکانەوە بێتە ئاراوە، ئەوەی خواردنی پێشکەش بە بەرد کردووە، وای زانیووە سروشتی جەستەی هەیە و دەمی هەیە، خواردنەکەی دەخوات.

پاشان دەڵێت:

لەلای یۆناییە کۆنەکان لەسەرەتای مێژوویانەوە کۆمەڵێک بەردی شێوێنراویان پەرستووە، لەناو عەرەبیشدا «مەنات و لاتیان» پەرستووە، ڤینیقییەکانیش بەردی «بەعل» یان پەرستووە، بەردی کەعبەش لە پێشوودا زۆر لای عەرەبەکان پیرۆز بووە، تەنانەت پێغەمبەری رابەری یەکتاپەرستیش ناچار بوو بەردی کەعبە بخاتە ناو ئاینەکەیەوە.ل52

کشتوکاڵ و خوداپەرستی

خاڵێکی سەرنجراکێشی تر بەلای منەوە سەلامە موسا پێی وایە کە فکرەی کشتوکاڵ کردن، سەرەتا فکرەیەکی ئایینی بووە، چونکە مرۆڤی سەرەتایی کاتێک خواردنی بردۆتە سەر گۆڕەکان بۆ نموونە گەنمی بردووە، پاش ماوەیەکی تر لەسەر گۆڕەکە گەنمەکە سەوز بووە، لێرەشەوە مرۆڤ فێری کشتوکاڵ کردن بووە. ل87/88

وەحشیەکان کۆمەڵێک خواردنی وەک گۆشت و دانەوێڵە و بەربوومیان لەگەڵ مردوودا کە لە ژیانیدا خواردوو□تی، خستوەتە گۆڕەکەیەوە، ناشتنی مردووش پێویستی بەهەڵکەندنی گۆڕە، زەوی□کەیان هەڵدریوەو دواتریش زەوی□ هەڵدراوەکە، بۆ چاندنی تۆوەکان ئامادە بوون، چەند رۆژێک بەسەر ئەو رۆژەی مردوووەکەیان تێدا ناشتووە تێپەڕیوە، پاشان بینیویانە تۆوە چێنراوەکان سەوز بووە، ئەمەش وا لێکرداوەتە، کە گیانی مردووەکە بەهۆی ئەوانەی کە پێشکەشیان کردووە، لێیان رازییە. ل 88.87.

مرۆڤ وەکو قوربانی

پاشان نووسەر باسی قۆناغێکی تری مێژووی مرۆڤایەتی دەکات، کە لە زۆر شوێندا بەتایبەتی لە ناوچەی رۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، زۆرجار مرۆڤەکان لەکاتی جەنگدا یان لە کاتی کشتوکاڵکردندا، وەکو قووربانی پێشکەش بە زەوی کراون، ب□ ئەوەی خێرو بەرەکەت بەسەر ئەو زەویەدا ببارێت، لە کاتی جەنگەکانیشدا مرۆڤێکیان کوشتووە، تاوەکو شانسی گەورەیان هەبێت لەسەرکەوتن بەسەر دوژمنەکانیاندا.

پاشان نووسەر هاتووە باس لە پیرۆز راگرتنی خوێن دەکات و چۆن دواتر خوێن وەکو شەراب وابووە، هەربۆیە لای مەسیحییەکانیش شەراب پیرۆز بوو، کە لای ئەوان وەکو خوێنی مەسیحی دادەنێن.

کاریگەری ئەفسانەی یۆنانی کۆن بەسەر ئایینی مەسیحیەوە

نووسەر لە لێکۆڵینەوەکەیدا باسی کاریگەری گەورەی ئەفسانەکانی یۆنان دەکات بەسەر ئاینی مەسیحییەوە، لە مەشدا پشت بە چەند بەڵگەیەک دەبەستێت، کە نزیکییەکی زۆر لە نێوان مەسیحی و ئەو ئەفسانەدا هەیە.

دەرئەنجام

لە کۆتاییدا سەلامە موسا دەگاتە دوا خاڵ و دەڵێت: بە کورتی دەڵێم، لەو باوەڕەدام پەرستنی جەستەکان، ڕیشەی هەموو پەرستنەکانی ئێستان، باوەڕیشم بەوەیە، گیانەکان ڕیشەی خوداوەندەکانی ئێستان، لەگەڵ ئەوەشدا لەسەر دروستی دەرئەنجامەکانی سوور نیم، دەشێت لە داهاتوودا توێژینەوەی پێچەوانەی لێ بێتە ئاراوە، ل125

چەند سەرنجێک

دیارە راستە سەلامە موسا یەکێکە لە رووناکبیرە گەورەکانی ڕۆژهەڵاتی ناڤین و ئەم کتێبەشی یەکێکە لە کتێبە باشەکانی، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا من چەند سەرنجێکم لا دروست بوو، پێمخۆشە لێرەدا بە کورتی باسیان لێوە بکەم.

1/ نووسەر لە سەرەتادا دەڵێت، ئاینەکان هیچ پەیوەندییەکیان بە ئەفسانەکانەوە نییە و ئایین شتێکە و ئەفسانەش شتێکی ترە، کەچی لە دوایدا دەڵێت، ئاینی مەسیحی لە ئەفسانەی یۆنانییەوە هاتووە یان نزیکە .

2/کاریگەری گەورەی کتێبەکەی « بنەچەی خێزان»ی فریدریک ئەنجلسی بەسەرەوەیە، بەتایبەتی ئەوەی پەیوەندی بە فکرەی قووربانییەوە هەیە.

دوا قسە

بەدڵنیاییەوە ئەم کتێبە تیشکی باشی خستەتە سەر مێژووی ئاینەکان و بەرچاو روونییەک دەداتە خوێنەری کوردی، لەبارەی ئەو نیقاشانەی کە ساڵانێکی زۆرە لەناو فکر و فەلسەفەی جیهاندا لەبارەی ئەم مەسەلە گرنگەوە کراوە. لێرەدا جێگەی خۆیەتی کە دەستخۆشی لە کاک سەرهەنگ سەرکەوت بکەین، بۆ وەرگێڕانی ئەم کتێبە و هیوای کاری باشتری بۆ دەخوازین.

سەرچاوە:

سەلامە موسا. سەرهەڵدانی بیرۆکەی خودا. وەرگێرانی سەرهەنگ سەرکەوت. چاپی یەکەم، ناوەندی رۆشنبیری رەهەند . سلێمانی . 2019

کوردایەتی چییە؟ – بەشی پێنجەم / کۆتایی-...کاوە جەلال

1

ئاشکرایە کە خێڵەکی-گوندی هیچ لە کاری دامەزراوەیی نازانێت، بۆیە تا بکرێت بۆ خوێندەوارانی کوردایەتیی شارنشین یان گوندیی دەسپێرێت، لەبرێشدا ئاشکرایە کە ئەوان دەبێت لە وەرگرتنی ئەو ئەرکەدا بچنە خزمەتی بەرژەوەندییەکانییەوە. لە لەبەر ئەوەی کاری دامەزراوەیی بەهۆی کارەکتەری دەوڵەتشێوێنی خێڵەکی-گوندییەوە دەرفەتی پێکەوەنانی خێرای سامانیان بۆ دەڕەخسێنێت، هەروەها لەبەر ئەوەی وەزیفە وەک مایەی چێکردنی پرێستیژی (هەیمەنەی) سۆسیال و جیاکردنەوەیان لە کاسبکاران دەبینن، ئەوا خوێندەوارەکان بەشانازییەوە نەک تەنیا ئەرکی بەو چەشنە لەئەستۆ دەگرن، بەڵکو هاوکات تەشەبوس و تەنانەت شەڕی بۆ دەکەن.

لە ئەمڕۆ دەشێت خێڵەکی-گوندییەکان هاوکات نەوەی خوێندەواری خۆیان بهێننە نێو کاری دامەزراوەییەوە، یان تەنانەت نەشیاو نییە کە لە خۆیان ڕاببینن ئەرکی بەو چەشنە ڕاپەڕێنن. بێگومان ئەم ڕەوشە بۆ ئەوان خوازراوترە لەوەی تەنیا خوێندەوارانی کوردایەتی کاروبارەکانیان بۆ ڕاپەڕێنن، چونکە ئێستا بەو ڕێیەوە ڕاستەوخۆتر کار بۆ پاراستنی بونیادە سوننەتییەکانی دەسەڵات دەکەن، ڕاستەوخۆتر ئاکار و نەریتی خێڵەکییانەیان پراکتیزە دەکەن. بەم شێوەیە ئەوان ئێستا مەبەستمەندانە سەرجەم دامەزراوەکان کە دەیان ساڵ لەوەوبەر، لە سەردەمانی حکومەتەکانی ناوەندییەوە و سەرەتاش بە یاریدەی بەریتانیا مۆدێرنیزەکرابوون و فەرمانبەرانیان بۆ پێگەیەنرابوون، خێڵەکیزە دەکەن: دامەزراوەکان لەسەر بنەڕەتی لایەنگری / لۆیالەتی (loyality) یان بە ملکەچکردنی فەرمانبەرانی باڵای پێشین، وەردەگێڕن، ئەویش بەوە کە پۆستە گرنگە باڵاکان ڕاستەوخۆ بە نەوەکانی خۆیان یان بە خوێندەوارانی ملکەچیان

پێدەکەنەوە. خەڵکی تەنیا دەتوانێت متمانە بە "پیاوان"ی خۆی بکات.

هەروەها ئاشکرایە کە خەڵکی-شارنشین حەز بە کاری دامەزراوەیی ناکات، چونکە کارەکتەرێکی عەسابانەی خولە-چەخماخەیی هەیە. لە ئەمە گەرەکە سەرەتا لەم ڕەوشەدا دوو ئەگەری دازنانی کەسێتی دیاربهێنین: کارەکتەری عەسابەیی دەشێت لە بنەڕەتەوە مۆرکی ئەو بووبێت پێش چوونی بۆ "شاخ" کە ئیدی لەوە بەهۆی کوردایەتیی زەبرمەندەوە هەلی "گەورەبوون"ی بۆ هەڵکەوتبێت، واتا بووبێت بە مەسئول، یان دەشێت ئەو لە شار ئەفەندییەکی سوننەتی بووبێت کە لە "شاخ" بەهۆی مەسئولیەتی نێو پێشمەرگایەتییەوە، هەروەها بەهۆی چێژبینینەوە لە دەسەڵاتی بەزەبر و هاوکات هەڵمەتی ڕابواردنەوە، "بەدجۆر" بووبێت، ئاخر پێگەی مەسئول ی نێو پێشمەرگایەتی، ئەمەش بەواتای: "شێوە پێشمەرگایەتییەکەی کوردایەتی"، کە شارنشینان بە شێوە ژیانی گوندی و زەبرەوە دەبەستێتەوە، زۆرترین شیمانەی بۆ بەدجۆربوونی (دەگەنەڕاسیۆنی) کەسێتی لەخۆگرتووە. ئەوە بێگومان خودی ئاکاری ژێر پرسیار نەخراوی سوننەتییە کە شیمانەکانی بەدجۆربوونی لەخۆ گرتووە، ئەوەش نەک تەنیا بەهۆی کێشە فرەلایەنی و ئاڵۆزەکانەوە کە نزیکەی تەنیا بە یاسای سروشتی چارەسەر دەکرێن (وەک: سوڵح، تۆڵەی کوشتنی تاوانکاران بە خاتری ڕێگرتن لە تۆڵەسەندنەوەی خەڵکی کە دەشێت بەهۆیەوە چەندین کەس لەناوبچن و هتد)، بەڵکو زیاتریش لەوە بەدجۆربوونەکە بەهۆی خۆویستی و برسێتییەوە بۆ دەسەڵات و سامان و سێکسوالێتی ڕوودەدات، کە ئەو جۆرە کەسێتییانەیان تێنیوە، بۆ نموونە: لەناوبردنی ناحەزان یان هاقرکەران، بەکوشتدانی پێشمەرگەی هەڵکەوتوو کە لەنێو گوندنشیناندا خۆشەویست بووە، یان تەنانەت ئەخلاقیان بە چەشنێک دادەوەشێت کە ئیدی پێشمەرگە بە خاتری "ژنێکی" بەکوشت دەدەن، ئەوجا بەدڕەفتارییەکان لە گوندەکاندا تا ئاستی دەستدرێژیکردنە سەر کەرامەتی کەیبانووی ماڵە بە دەکەن، کە ئاشکرایە کەسی دەستدرێژیکردوو یەکسەر بەدووی ئەنجامدانی یەکەمین تاوانی بەو چەشنەدا بەتەواوی ئابڕووی دەتکێت و هێدی هێدی بە ڕەفتاری بەد ڕادێت، و هتد.

ئێستا پرسیار لێرەدا ئەوەیە، کە ئایا چاوەڕوانیی چ کارێکی سۆسیال و دەوڵەتداری لە کەسێتیی بەدجۆربووی ئەوها دەکرێت جگە لە چەوساندنەوەی خەڵک و ڕووتاندنەوەی وڵات؟ یان کەشخەچێتی؟ لە ئەوە لایەنێکی عەسابەی خولە-چەخماخەییە، لایەنێکی دی کە لەم

پەیوەندییەدا گەلێکی جەختلێکردنە، ئەوەیە کە کاتێک عەسابەکانی کوردایەتی بەگوێرەی هێڵی سیاسیی ڕەخساو بۆ نێو شار دەگۆڕێنەوە، یەکسەر دەکەونە بەردەم پرسیاری کاروباری دامەزراوەیی پێویست، کە لە کرۆکدا هیچی دیکە نییە جگە لە دەوڵەت، لە ئەوان زۆر بەسووکی لە دامەزراوە، کەواتە لە دەوڵەت دەڕوانن، چونکە ئەوان شەقاوەی خولەچەخماخەیین، ئەمەش بەواتای، ئەوان دەخوازن لە ماڵ-دیوەخانی خۆیاندا دەسەڵات بنوێنن.

بەگومان لە حاڵەتی عەسابەی شارنشینی کوردایەتیشدا نەشیاو نییە کە هەندێکیان بخوازن بێنە نێو کاری دامەزراوەییەوە. لەم پەیوەندییەدا جێی سەرنجە کە ئەمان ئێستا لە زۆر ڕووەوە چەند هەنگاوێک لە خێڵەکی-گوندی تێپەڕ دەکەن، ئەویش بەوە کە ڕەفتاری شەقاوەیەتی دەهێننە نێو ژیانی دامەزراوەییەوە، هەروەها زۆر شەقاوانە سەروەریی خۆیان پێشانی فەرمانبەرە ئەزموونداریەکانی سەردەمی پەیوەندیی دەوڵەتی دەدەن. بە هەر حاڵ، ئێستا لەم پەیوەندییەدا خوێندەواری کوردایەتیش، وەک عەسابەی سیاسی، یەکسەر هاوشێوەی دەسەڵاتدارانی خێڵەکی-گوندی مەدەلە ناسراوەکەی دەسەڵاتی شەخسایەتیی تەریقەت بەگەڕدەخات کە بنەمایەکی سەرەکیی هەیە و دەبێژێت: “من لێرەم وەک دەسەڵاتدار، تۆش فەرموو وەرە خزمەتی منەوە، ئەوجا گەر ئەوە بکەیت، ئەوسا پاداشتت دەدەمەوە”.

ئاشکرایە لە بەدپەیوەندییەکی پەرقەرزی بەم چەشنەدا عەسابەکانی کوردایەتی بە هیچ شێوەیەک پێکیان لەسەر گوێڕایەڵیان ناکەوێت، ئاخر لە لایەک وەک مەسئولی دەرکەوتوو هەردوویەک خوێندەواری دیکەی کوردایەتییان لە بەردەمدایە و دێنە خزمەتیانەوە، کە بەگومان نەشیاو نییە خوێندەواری ساویلکە و دەساف بن و لەکاتی یاخیبوونەکانی چەکداریدا ڕەنجیان دابێت؛ لە لە لایەکی دی بەپاڵ ئەوانەوە مشەخۆرانی سیاسی زیتدە بنەوە کە هەردەم بەرژەوەندیی خۆیان لای دەسەڵات بینیوە و دەبینن. ئەم جۆرە خوێندەوارانەی کاری دامەزراوەیی هەردەم خۆیان بە دەسەڵاتەکانەوە هەڵواسیوە، ئەمەش لەم پەیوەندییەی کوردایەتیدا بەواتای، کە هەر ئەوەندەی ڕەوشەکی سیاسیی لەبار بۆ دەسەڵاتدارانی خێڵەکی و خوێندەوارانی سەرکزیان بێتەئاراوە (یانزەی ئازاری 1970، ڕاپەڕینی 1991 و هتد)، یەکسەر ئەوانی چەمەرلەغی پەستخواز خۆیان بەو شۆڕەسوارانەدا هەڵدەواسن (کە بەگومان زۆر دەشێت تا دوێنێ ڕەفیق حیزبی و ئەمن و ئیستیخبارات بووبن، لە ئەوە مەرج نییە)، ئەوجا لەبەر ئەوەی زۆر بەتایبەتی کەسانی مەراییکەر و خەنەوەن و خۆبەرەپێشەوەن، ئەوا چ

لای خێڵەکییانی گوندی و چ لای عەسابەکان سەنگی تایبەت وەردەگرن.

بەڵام، هەردوو لایەنی ناوبراو، خێڵەکی-گوندی و خێڵەکی-شارنشینی، پۆستە باڵاکان و زۆر پۆستی دیکەی کاری دامەزراوەیی بە ئەو پیاو و ژنانە تەرخان دەکەن کە خۆیان ڕاستەوخۆ دەخەنە ژێر ڕکێفیانەوە و وەک خزمەتکاری ئامانجەکانی ئەوان چالاک دەبن. ئەوجا لەبەر ئەوەی ئامانجی سەرەکییان پاراستنی دەسەڵاتی ناوچەیییانە و وەک بنەڕەتی ئامانجە لاوەکییە سیاسییەکانی کوردایەتی (بۆ نموونە ئۆتۆنۆمی یان فیدرالیزم) دایاندەنێن، ئەوا لە هەر جێیەکەوە هەوڵی دەوڵەتدارایییانەی گەل-خواز زیتبێتەوە، ئەوان یەکسەر هەوڵی سەرکوتکردنی دەدەن، چونکە بەگەڵبوون لەتەک بەرژەوەندیی خێڵەکییانەی ئەواندا ناگونجێت کە ناوچەگەرییە: ئەوان یەک کوردستان ی نێو ئێراق وەک نیشانەی نەمانی دەسەڵاتیان دەنرخێنن.

ئەمە لێرەوە ڕوونتر لەو تێڕوانینە تێدەگەین کە دەبێژێت، خۆبەڕێوەبردنی سیاسی وەک کردارەکی دەوڵەتی بە کوردایەتی نامۆیە. ئەمە بێگومان هەروەها خوێندەوارانی کوردایەتیش دەگرێتەوە، کە وەک کەسانی سوننەگەرا و خۆمەبەست تەنیا دەتوانن بەرژوەندیی خۆیان و کەسوکاریان ببینن، بۆیە هەر ئەوەندەی هەنگاو دەنێنە نێو دامەزراوەی دەوڵەتییەوە، ئیدی نزیکەی تەنیا پێیان دەکرێت بەسەرپێیی و تەمەڵ بەڕێک کار جێبەجێ بکەن. ئاخر ئەوان "کارەکتەری فەرمانبەر"یان نییە، هەروەها چیدی ئێستا لە فەرمانگەدا ئەتەرەتیی فەرمانبەرییانە لەگەڵە نییە کە بزانێت و بیەوێت کارەکان ئاڕاستە بکات، هاوکات ئەو جۆرە فەرمانبەرانە کە لە سەردەمی دەوڵەتی هێشتا کارای ئێراقدا پێگەیشتبوون، ئێستا خێڵەکییەکان لەکاریانخستوون و پیاوان (و هەروەها ژنان)ی خۆیان خستۆتە جێی ئەوان، ئەمانەش وەک گۆتمان زۆرینەیان چەمەرلەغەکانی کوردایەتین کە بەتایبەتی تامەزرۆی ئەوەن پۆستی فەرمیان هەبێت و ژیانیان ڕواڵەتگەرایانە بەڕێوە بەرن. ئاخر بە ئەم جۆرە کەسێتییانە لە دەرزەمانەوە ئەفەندێتی یان سفوورێتی مۆرکی جیاکەرەوەیان هەبووە، ئەوجا ئەم دیاردەیە پێکەوە لەتەک بڕوانامەدا پتر پرێستیژی (هەیمەنەی) سۆسیال چێدەکات، بۆیە دەبینین، کە نەک تەنیا کۆلکە خوێندەوارانی کوردایەتی، بەڵکو ئەم خۆهەڵواسیوانەش هەوڵ دەدەن بە نامەی ئەم یان ئەو مەسئولی دەمانچەیی لە زانکۆ و تەنانەت خوێندنی باڵا وەربگیرێن، کە ئاشکرایە تەواوکردنی خوێندنەکەشیان هاوشێوەی وەرگرتنیان سانا و خێرایە و ملهوڕانی بەناو مامۆستای زانکۆکان بەشانازییەوە بڕوانامەیان "پێدەبەخشن".

بەم شێوەیە دامەزراوەکان پێکڕا بەگوێرەی مەنتالێتیی خێلەکیانە بەڕێوەدەبرێن: واستەکردن بۆ چوونە ژوورەوە و ڕاپەڕاندنی کاروبار دەبێت بە کرداری ناچارەکی، واتا کە واستە نەکات، پشتگوێ دەخرێت یان تەنانەت مافی دەخورێت. هیچ فەرمانبەرێکی خاوەن ئیدیال کە خواستی کاری گونجاوی بۆ هاوڵاتیان هەبێت، لە فەرمانگە و دامەزراوەکانی وڵاتی کوردایەتیدا جێی نابێتەوە، یان: هەموو کەسێکی خاوەن ئیدیال لە تەک دامەزراندنیدا بە خودی بونیادی خێڵەکییانەی دامەزراوەکان دەبێت بە کەسێتییەکی گەندەڵ — گەر زوو وازنەهێنێت.

2

خوێندەوارانی سوننەگەرای کوردایەتی تەنیا لە دامەزراوە و ڕێکخراوی پارت یان کۆمپانیای ئابوری-سیاسیدا چالاک نابن، بەڵکو هەروەها سەربەخۆ بە نووسین و کاری میدیایی و هتد خۆیان دەخەنە خزمەتی پەیوەندییە هەبووکانی ستەمکارییەوە کە لەنێو کایەکانی سیاسەت و کولتوور و زانستدا سەروەریان وەرگرتووە. بێگومان ئەمە لێرەدا هەڵوێستێکی ژیانییمان لەنێو ئەمڕۆدا هەیە، کە بە پەلەپەوزە کەوتۆتە مشووری دابینکردنی بەرژەوەندییە خۆییەکانی هەر کەس. ئاخر کەس خۆی لەم جۆرە هەڵوێستەدا مەبەستە. بێگومان ئەم شێوەیەی هەڵوێست تەنیا خزمەتکارانی ڕاستەوخۆی خێڵەکییە گوندی و شارنشینەکان ناگرێتەوە کە لەنێو ڕێکخراوە جیاکانی کوردایەتیدا چالاک نابن، بەڵکو هەروەها مۆرکێکی کرۆکییانەی زۆرینەی ئەو کەسانەشە کە گۆیا لە بوارەکانی کولتوور یان میدیادا دژایەتیی دەسەڵاتدارانی ستەمکار دەکەن، لە سەرەڕای ئەوە ناڕاستەوخۆ پارێزەری ستەمکارین، چونکە ئەو هەڵوێستە ژیانییە لە هەمان مەنتالێتیی خۆرهەڵاتی-ئیسلامییەوە کە “خۆگەرییە” بەرجەستە دەبێت. ئاخر هەموو موسوڵمانێک خۆگەرایە، چونکە بەو ئاواتەوە دەژی کە بچێتە بەهەشتەوە، هەروەها هەموو تاکێکی ناخۆڕەخنەیی کولتووری ئیسلامی خۆگەرایە، چونکە بەو ئاواتەوە دەژی کە دوای مردنی پێی بگوترێت “بەڕاستی پیاوی / ژنی چاک بوو”. سۆسیالێتی، بە پێچەوانەی کۆمەڵایەتی، لە جیهانێکی بەم چەشنەدا هێندە لاوازە، کە ئیدی نزیکەی سەنگ وەرناگرێت.

کەواتە لەنێو ئەم بەدپەیوەندییەدا هەروەها نزیکەی سەرجەم ئەو چالاکە سوننەگەرایانەی بواری کولتوور و میدیا خۆیان دەبیننەوە کە بە حوکمی هزرین و شێوەی ژیانیان ناتوانن بە کەمترین شێوە ڕەخنەییانە ڕوو بکەنە ڕیشەی ستەم و بێدادییەکانی کوردایەتی، واتا

ستەمکارییەکی ئەوتۆ کە لە “خۆ”ی کوردی-خۆرهەڵاتییەوە بەرجەستە دەبێت و ئەوان خۆیشیان بەشێکی ئەو شێوەیەی خۆیەتیی خۆگێران. لە ئێمە بە هەمان شێوە ئەو کەسێتیانەش دەگرێتەوە کە خۆیان بە کاری میدیایی بە فەزحکردنی شەڕەسوارانی کوردایەتی تەرخان کردووە، چونکە لەنێو میکانیزمی پەیوەندییەکاندا قەتیس ماون، واتا لەرێش هەر میکانیکی کار و کاردانەوە، کیین و دژەکیین، خۆڕەکئاسا چەندپاتدەبێتەوە، ئەوە هاوشێوەی سەرجەم شەڕەسوارانی کوردایەتی کە ژیاننامەی سیاسییان بە خاتری مەزناندنی خۆیان دەنووسن و تەقیون لەوە کە دوای مردنیان ستایش نەکرێن. مرۆ بە نموونە لە شێوەی ئۆپۆزیسیۆندا دەست دەداتە کاری میدیایی، لە نەک تەنیا سکاڵا و کڕووزانەوەی باوی خەڵک بە وشە دەردەبڕێتەوە، بەڵکو تەنانەت دەشێت ناڕاستەوخۆ ببێت بە ماسی قولاپی ئەو بەرژەوەندچییە موخابەراتییانە کە کار و پیشەیان هێنینەوەی حیکایەتە بە مەزنیی خۆیان یان لەدژی “ئەوبەر”. ئێمە لەم پەیوەندییەشـــدا هەر خۆزگە هەرە گەورەکەی ستایشی دوای مەرگ دەبینین. یان با ئەم تێڕوانینەمان کۆنکرێتتر بکەین: گەر ئەم جۆرە چالاکانەی بواری میدیای بەناو ئۆپۆزیسیۆن بچنە جێی شەڕەسوارانی کوردایەتی، ئەوا هەروەک ئەوان سیاسەت دەکەن، چونکە لە بنەڕەتەوە وەک ئەوان پێشبینیی ژیاندنی ژیان بە هەموو چەشنەکانییەوە دەکەن.

دەستەواژەیەکی زۆر بڵاوی نێو ئەم جیهانبینییە بریتییە لە “شەڕی براکان” یان واژەی “براکوژی”. بێگومان ئاشکرایە کە ئەوە درێیەکی گەورەیە، ئاخر پێشمەرجی “شەڕی براکان” بریتییە لە هەبوونی “ماڵەکی کوردی” کە ناکۆکییەکانی نێوی تەقیونەتەوە. لە گەر کرۆکییانە بڕوانین، ئەوا دەبینین کە ئەم “ماڵ”ە لەگۆڕێ نییە، ئاخر شەڕی دەندەی خانەوادەکان تەنیا بە خاتری دەسەڵاتی ئەوان خۆیان هەڵگیرسێنراوە و ئایندەی قەومگەلەکەش بە هەر یەکەی ئەو دەسەڵاتانەوە پابەندکراوە. بێگومان ئێمە واتایەکی ئەوتۆ ناگەیەنێت کە گۆیا ئەوان “خۆسەپێن” بن، بەڵکو ئەو واتایە دەگەیەنێت کە ئەوان بەهۆی ناوبانگ و پێگەی دەسەڵاتەوە لە لایەن هەموو ئەو کەسانەوە قبووڵ دەکرێن و تەنانەت زیتدەکرێنەوە کە لەنێو هەمان کاتیگۆریدا خۆیان دەبیننەوە. هەموو یەکێک لە ژیانی جڤاکیدا وەک خۆگێرا خۆمەبەستە، لە هەر کەسێکی خۆمەبەست دەسەڵاتێکی باڵاتری گەرەکە تا دەرفەتی بەدیهێنانی ئامانجەکانی بە بڕەخسێنێت. بەم شێوەیە پەیوەندیگەلی میکانیکییانەی کردار و پەرچەکردار، پاشقول و دژەپاشقول، غەیبەت و دژەغەیبەت تا دەگات بە پێکدادانی ڕاستەوخۆی فیزیکی، ژیانی قەومگەلەکە دەتەنن. لەم

ڕوانگەیەوە ئەمە تەنیا بە نموونە گەنجانی بێکارمان نییە کە بە خاتری بڕێک مووچە چەک هەڵبگرن و بەناچاری بکەونە شەڕەوە لەدژی گەنجانی دیکەی هەر بەرەیەک، بەڵکو هاوکات ئەو سەرکزە بەکەرامەتانەمان هەن کە ناودەنرێن “سەگەکان ی جەنگ” (The Dogs oft the War).

لەم ڕوانگەیەوە خوێندەوارانی کوردایەتی کە لە بواری کولتوور و میدیادا کاران، مەبەستمەندانە یان بەناچاری ئاکامە زیانبەخشەکانی شەڕەی نێوخۆیی خانەوادە خێڵەکییەکان و عەسابە خولەچەخماخەییەکان لە بەهای خۆیان دەخەن، زیانەکانیان بە مرۆڤی نێو کوردستان و ئایندەی سەرجەم کوردان دەشارنەوە، چونکە ئەوان خۆیان وەک کوڕانی / کچانی ئەو پەیوەندییانە ناتوانن پێشبینیی زیانێکی مرۆڤدۆست لە دەرەوەی ستەمکاری بکەن. نەخێر، گەورەترین ئاواتی ئەم جۆرە خوێندەوارەی کوردایەتیش هەر ئەوەیە کە وەک کوڕی / کچی ئەوان بناسرێنرێت. لە ئەمڕۆ مەسەلەکە بەهۆی داوەشانی بەردەوامی پەیوەندییە جڤاکییەکانەوە لەو جۆرە نیازانە تێپەڕدەکات: ئەمڕۆ کوردایەتی بە ئەوان نزیکەی بووە بە دەستوەژێکی پەتیی بژێوی، لەم پەیوەندییەشدا ئاشکرایە کە ئەوە دەستوەژێکی بژێویی نێو قەوارەیەکی دەوڵەتی نییە کە تێیدا فەرمانبەران دەسەڵاتدار بن و بەگوێرەی پۆستەکانیان ئەرکی پێدراوی دامەزراوەییان ڕاپەڕێنن، بەڵکو لە نێوەندێکدایە کە مرۆڤ بە ویستی خۆی یان بەناچاری چەتە خزمەتی باندە عەسابەییەکانی خێڵەکی-گوندی یان خێڵەکی-شارنشینییەوە.

کەواتە ستەمکارییەکەی کوردایەتی هەموو سنوورەکانی دەستدرێژیکردنی تێپەڕاندووە، ئەمەش بەواتای: کوردایەتی تەنانەت هەموو بنەڕەتە ئەخلاقییەکانی مسۆگەرکردنی بژێوی ی لەکارخستووە کە گرنگترینیان بریتین لە دوو بنەڕەت: یەکەم، بە ڕەنجی شانی خۆت بژی؛ دووەم، کارێک بکە کە توانات بەسەریدا بشکێتەوە. لە کوردایەتی کە پابەندی “لەیالەتی”یە، بەناچاری ئەو بنەڕەتانە پێشێل دەکات، چونکە ناتوانێت دەسەڵاتی خۆی بەبێ لایەنگری سەرکز بپارێزێت، بۆیە ئەو کەسانەش کە هەوڵ دەدەن لەو دوو بنەڕەتەوە ژیانیان دابمەزرێنن، دەبن بە بەشێک لە چەوساوەکانی وڵات — ئەو داماوە دا-زناوانەن کە بە کڕووزانەوە و چاو بە فرمێسک چاوەڕوانی دەستی بەزەیی ئەوانن. لە گومانی تێدا نییە کە لە وڵاتی کوردایەتیدا هیچ کەس بەخەم سەر نانەتە سەر سەرین، چونکە نەک تەنیا خەڵکی داماوی بەردەوام کڕووزاوە، بەڵکو تەنانەت ئەوانە کە هەر سەرسەرین یان ئەوانە کە

خۆیان وەک پاشکۆی شۆڕەسوارانی کوردایەتی ساغکردۆتەوە و هەردەم پەنجەیان لەسەر پەلەپیتکەی چەکی بەرەنگارییە، لە ئەوپەڕی ناجۆختی و نابەختیاریدا دەژین. کوردایەتی بەختیارییە ڕۆژییە ساویلکەکەی کوردەواریشی لە ناوبرد.

3

ڕەخنەی کوردایەتی، وەک وەرگرتنی هەڵوێست بەرانبەر ستەمکاری، لەو ئاگاییەوە سەرهەڵدەدات کە ئەمە هەرگیز لە سەردەمدا، بەتایبەتی لە سەردەمە تەنگژاوییەکاندا، ناتوانین میانەگیر بین، جگە لەوە پرسیاری میانەگیری واتای ئەخلاقییانەی بە کردارمان لە جیهاندا هەیە.

بێگومان ڕەخنەی کوردایەتی نایەوێت ببێت بە دەرچەی هزرین لە چارەسەر. سەرەتا گومانی تێدا نییە کە کوردایەتی لە گشت ڕوویەکەوە هەمەکییانە (تۆتال) شکستی هێناوە. جگە لەوە ئەمڕۆ، لەپاڵ هەڵپەی پاشکۆیەتی بە خانەوادەکان و گەیشتندا بە کاری دامەزراوەیی، جۆجاڕێک هەر تاکێکی لە نێو خۆیدا لوولداوە، ئەوە بێگومان لە گشت بوارێکدا، وەک: هەڵپەی ژیانی ڕواڵەتی، بەرهەمخستنەوەی بەپەلەپڕوزەی هۆشەکی و کولتووری، بیناسازیی سروشت وێرانکەر، دزینی توێژینەوەی زانستی، یان ڕۆمان و وێنە و لاسایی جۆرەیانە هونەری و ئەدەبییەکانی خۆرئاوا، لاوازیی ئاگایی فەزای (ڕاومی) گشتی، هەڵپەی پارە کۆکردنەوە عەلسەریع، ئەوجا: خۆراکی نەخۆشخەری مرۆڤ، کڕووزانەوە و خۆخاڵیکردنەوە لە بۆنە و چایخانە و سۆسیال میدیاکاندا و هتد. ئەمە بێگومان ناتوانین نکۆڵی لەو ڕاستییە بکەین، کە لە کەنارەکاندا، یان تەنانەت بە حەزەرەوە لە نێو جۆجاڕێکەدا، شێوە ژیانی ناوەرۆکیانە کەم یان زۆر دەرکەوتووە، هەروەها هەردەم هەوڵی هزری و ئەدەبی و هونەریی یان میدیایی ڕەسەن هەبوون و هەن. لە کێشە کرۆکییەکە لە ڕووی گۆڕانی جڤاکییەوە ئەوەیە کە گەر لە وڵاتێکدا درۆزنیی سیاسییەکان و سەرکزانیان ببێت بە فەزیلە، جاش و قۆنتەراتچیی عەسکەری بەسانایی ببێژن گۆیا پێشمەرگە بوون، خیانەت وەک حەکیمەتی و وڵاتپارێزی ستایش بکرێت، هەروەها دەسەڵاتدارانی کوردایەتی وەک گورگی برسی هەڵمەت بە سامانی سەرزەوی و ژێرزەویی ئەو وڵاتە بەرن، ئەوجا بەبێ سڵەمینەوە هەر شتێکی دزراو بۆ خۆیان بکەن بە پارە (کە بێگومان نازانن خەرجی بکەن!)، ئەوا لەو وڵاتەدا هیچ دەروویەک بۆ چاکسازی لەگۆڕێ نییە، بەڵکو تەنیا شۆڕشی خوێناوی چارەسەرە. لە شۆڕش، واتا ڕێڤۆلوسیۆن، بەبێ شۆڕشگێڕان هەڵناگیرسێت، شۆڕشگێڕانیش لە نێو کوردەکانی

ئێراقدا بە ڕادەیەک دەگمەنن کە ئیدی نزیکەی هیچ کێشەکی جڤاکییان نییە. بەڵێ، ئەمە بەگشتی قەومگەلەکی دا-ماو-مان هەیە کە زەرینەی هەرە زۆری تاکەکانی لەتاو چڵێسی بەردەوام لیک بە لالغاوەیدا دەچۆڕێتەوە، یان وەک کەسێتیی سوننەتی مەمنوونە دەست لەناو دەم بژی.

گومانی تێدا نییە کە لەم پەیوەندییەدا کەمینەیەکی گەلەک بچووک هەیە کە وەک شێوە مەتەڵەکی جووڵاندن واتایەک وەردەگرێت، لە ئەوە کەمینەیەکی پەرتەوازەیە کە بەتووڕەیی خۆی ڕادەژەنێت و دەخواتەوە، دەتەقێتەوە و دادەمەرکێتەوە، هاوکات بەپشوو بە دۆزینەوەی سەرەداوەکانی ئەگەرەکی کاری گرووپییانە ئاخ هەڵدەکێشێت. لەم پەیوەندییەدا نکۆڵیی لەوە ناکرێت کە نەک تەنیا ئەم کەمینەیە، بەڵکوو هەروەها زەرینەی قەومگەلی تووڕەی بەردەوام کەووزاوە، متمانەی بە خۆڕەکی-گوندی و عەسابە خولەچەخماخییەکان نەماوە. گەر سەردەمانەک پرسی نەتەوەیی لای قەومگەلی کوردان شێوەیەکی چاوپۆشیی لە بەدڕەفتارییەکانی کوردایەتی ناچارکردبوو، ئەوا ئەمڕۆ هەمیشە پتر ناکۆکییە چینایەتییەکان زەقدەبنەوە: لە نێوان خانەوادەکانی کوردایەتی و فرە کەسانی شاریی یان تەنانەت شارنشیندا، بەرانبەر ئەوەش حیکایەتەکانی کوردایەتی بەردەوام ڕۆشنتر کاریگەرییان دەدۆڕێنن. لە ئەوەی ڕاستی بێت ئەم ناکۆکییە چینایەتییە پتر ئەدگاری بەرژوازییانەی هەیە کە هاوکات چەپ و بەناو چەپەکانیش پێکهاتەیەکی ئەوەن. ئەوجا گەر بڕوانین کە کوردەکانی ئێراق هاوکات لەنێو پەیوەندیی جیهانیدان، ئەوا دەتوانین گریمانە بکەین کە هەروەها نەشیاو نییە پابەند بە زەمینە هزرییەکانی ئەمڕۆوە کارل مارکس بە یەکەم جار لەنێو ئەمانیشدا کوردییانە قسەی خۆی هەبێت — واتا ئەو هزرڤانەی چەند سەدەی ڕابوردوو کە ئەمڕۆ هیچ فەیلەسوفەک هەندەی ئەو هەنووکەیەتیی (ئەکتوالەتیی) لە ئاستی جیهانیدا نییە.

لە پتر پێدەچێت ڕێگەچارەی دی بە کوردەکانی ئێراق کارایی خۆیان لە کردەکێتیدا وەربگرن کە لە بەداربوونەوەی کوردانی سێ کوردستانەکەی دیکەوە دێنە پێشەوە. پێدەچێت جیهانبینی و ئەخلاقناسیی ئەوان کارایی ڕوونتر وەربگرن، چونکە بەردەوام پتر تەشەنە دەسێنن؛ پێدەچێت کوردانی سێ کوردستانەکەی دی کە زۆر بەوردی ڕەچاوی داوەشانی ژیانی کەسی و جڤاکی و سیاسی ی کوردەکانی ئێراق دەکەن، لەم دازنانە کوردییە بەردەوامە هزریبەتن — لە ڕاستیشدا ئەمڕۆ لە ئەوان زیاتر هیچ ئەلتەرناتیڤەک دیار نییە. گەڕانەکان لە ئایندەدا دەردەکەون.

وانەیێك لە ڕۆمانی " ئەو پیاوە ئایینییەی ئۆتۆمبێلە (فیڕاری) یەکەی فرۆشت."

پیتەرو پەتە زێڕینەکە- چیرۆکێک ل□ بارەی چێژ وەرگرتنی ئێستای ژیان.

ئامادەکردنی: ڕەوەند سەباح

لە کتێبی " ئەو پیاوە ئایینییەی ئۆتۆمبێلە (فیڕاری) یەکەی فرۆشت." ڕۆبین شارمە چیرۆکی پیتەر و پەتە زێرینەکە دەگێڕێتەوە.

پیتەر مێرمنداڵێک بوو, هەرگیز ئۆقرەی گوزەرکردنی ژیانی ئێستای نەدەگرت. هەرکاتێک لە قوتابخانە دەبوو, بە پەلە پروزکێ بوو, تا بچێتەوە لەگەڵ منداڵانی گەڕەک چەند یارییەک بکات. کاتێکیش لە یارکردندا بوو, خەونی بە پشووی هاوینە دەدیت و غەریبی ئیسراحەت و پشووی هاوینەی دەکرد. پیتەر بەردەوام خەونی دەدیت, هەرگیز چێژی لەو ساتەی ژیان وەرنەدەگرت کە تێیدا دەژیا. بەیانیێک پیتەر بەدەم ڕێگاوە بەرەو دارستانە چۆڵەکەی نزیک ماڵەکەی خۆیان ڕۆیشت. کاتێک هەستی بەماندووبوون کرد, لە ژێردارێکێ گەورە و لەسەر گژوگیا سەوزەکەی ژێر دارەکە پشوێکی دا, ئەوەندەی نەبرد, کەوتە ناو خەوێکی قوڵ. پاش چەند خولەکێک لە نوستنە قووڵەکەی, هەستی کرد یەکێک بەدەنگێکی تیژ بانگی دەکات, "پیتەر! پیتەر!" هەرکە چاوەکانی بە هێواشی کردەوە, لە پڕ ئافرەتێکی زەبەلاح و گەورەی دیت, تەمەنی لەسەرووی سەد ساڵێک دەبوو, پرچە درێژوو سپی بەفرییەکەی لەسەر شانی بە چڕی پەخشان ببوو. بەدەستە پڕ چرچ و لۆچەکانی تۆپێکی سحراوی بچوکی هەڵگرتبوو, کونیلکەیەک لەناوەڕاستی تۆپەکە هەبوو, لەناو ئەو کونیلکەیە پەتێکی درێژو و زێڕین شۆڕببوەوە.

"پیتەر," ئافرەتەکە گووتی, " ئەم پەتە پەتی ژیانتە, ئەگەر تۆزێک ئەم پەتە ڕابکێشیت, چەند سەعاتێک لە ژیانت بە چەند چرکە ساتێک تێپەڕد□ بێت, ئەگەر تۆزێک توندتر ڕابکێشیت, چەند ڕۆژێک بە چەند خولەکێک دەڕوا و تێپەڕدەبێت, ئەگەریش بەو پەڕی توانات پەتەکە ڕابکێشیت, مانگ و ساڵ لەماوەی چەند ڕۆژێک لەپڕ ئاوادەبن و

تێپەڕد□ بن.
پیتەر بەم دەستکەوتە زۆر دڵخۆش و شادمان بوو.
“دەکرێت ئەم پەتەم دەستکەوێت؟” پیتەر پرسیاری کرد.
پیڕەژنەکە یەکسەر خۆی ش□□ک□ردەوە تۆپەکە و پەتە جادووییەکەی دادەستی پیتەر.
ڕۆژێ پاش ئەم ڕووداوە پیتەر ڕۆیشتەوە قوتابخانە, هەرکە لەپۆل دانیشتبوو, هەستی بە بێزاری و دڵتەنگی کرد, لە پڕ تۆپەکە و پەتەکەی بیرهاتەوە, تۆزێک پەتەکەی ڕاکێشا, ئەوەندەی نەبرد خۆی لە دەرەوەی قوتابخانە دیتەوە و یاری لەگەڵ هاوڕێکانی دەکرد.
پیتەریش کاتێک بە توانا و قودرەتی پەتە سحراوییەکەی زانی, لەلایەکی تریش ژیانی قوتابخانە زۆر بێزاری کردبوو, پەرۆشی ئەوەبوو, ئەم قۆناغەی ژیانی ببڕێت, بچێتە قۆناغی هەرزەکاری, کە بەو پەڕی حەزەوە هیوای بۆ دەخواست.
بۆیە دووبارە تۆپەکەی گرتە دەست, پەتە زێڕینەکەی بەوپەڕی هێزەوە ڕاکێشا, ئەوەندەی نەبرد خۆی لە ژیانی هەرزەکاری دیتەوە, لەگەڵ خۆشەویستەکەی ئێلیسا دانیشتبوو. بەڵام لەگەڵ ئەوەش هێشتا بەم سات و دەمەی ژیانی دڵی ئاوی نەدەخواردەوە.
پیتەر هەرگیز لەسەر ئەوە ڕانەهاتبوو چۆن چێژ لە ئێستای ژیانی وەربگرێت, هەرگیزیش پەی بە تاڵی و شیرینی قۆناغەکانی ژیانی نەدەبرد. لەجیاتی ئەوەی چێژ لەم دەمەی ژیانی وەرگرێت, پیتەر ئەمجارە خەونی بەگەورەبوون و باڵغ بوون دەدیت, هەربۆیەش دیسان پەتەکەی بەو پەڕێ هێز ڕاکێشا, لە چرکەساتێک چەند ساڵێک لەژیانی ڕۆیشت.
ئەمجارە خۆی لە لەناوەڕاستی تەمەندا دیتەوە, ئێلیسا ئێستا خێزانی□تی, خۆی لەدەوری ماڵێکی پڕ مندال بینیەوە. پیتەر درکی بەشتێکی تر کرد, هەستی کرد, پرچە ڕەنگ ڕەشەکەی, خەریکە ڕەنگی ماش و برنجی دەنوێنێ, لەهەمان کاتیش, دایکە خۆشەویست و میهرەبانەکەی کەنفت و پیرو لاواز دەردەکەوێت.
لەگەڵ هەموو ئەوانەش پیتەر ئ□ق□ر□ی ئەو دەم و ساتەی ژیانی نەدەگرت. ئەو هەرگیز فێرنەبوو خۆشی لە تامو چێژی ئێستای ژیان وەرگرێت, پەند لە هەوراز و نشێوەکان وەرگرێت, بیانکاتە وانەیەک لەژیری, تا بە مندا□□ و نەوەکانی بڵێتەوە. هەم دیسان پەتەکەی ڕاکێشا, چاوەڕوانی گۆڕانی لە ژیانی دەکرد, ئەمجارە خۆی لە لێواری تەمن و ڕۆخی مردن دۆزییەوە, ئەو ئێستا تەمەنی زیاتر لە نەوەد ساڵە, هەروەها ئەلیسای بەتەمنیش پێش چەند ساڵێک وەفاتی کردوە.
پیتەر تاڵە موە ڕەشەکانی سپی سپی وەک بەفر هەڵگەڕاون.
پیتەر کەوتە نێو چێژاوی پیری و تەنیایی, منداڵەکانی گەورەبوون و

هەریەکەیان خەریکی ژیانی خۆیان بوون.

بۆیەکەمجار لەژیانی درکی بەو ڕاستییە کرد, کە نەیتوانی تام لە هەڵکشان و داکشانەکانی ژیانی بکات. هەرگیز ڕۆژێک نەیتوانی لەگەڵ منداڵەکانی یان هاوڕێکانی گوزەرێک بکات, گەشتێک بکات, ڕاو و شکارێ بکات, هەرگیز لەگەڵ هاوسەرەکەی لەشەوێکی مانگەشەو پیاسەیەکیان نەکرد, هەرگیز گوڵێک, نەمامێک, دارێکی نەڕواند, هەرگیز لەو پەرتوکانەی دایکی پێی خۆش بوون و دەیخوێندنەوە, بەسەریاندا نەچۆوە.

بەپێچەوانەوە, بەپەلە بەنێو قۆناغەکانی ژیان هەنگاوی نا, هەرگیز ڕۆژێک پشوێکی نەدا, لە جوانییەکانی ژیان تێرابمینێت, هەرگیز چاوەڕوانی کۆتایی ڕێگاکانی نەدەکرد.

پیتەر بەم دەرەنجامە دڵخۆش نەبوو, ڕۆژێک بڕیاریدا پیاسەیەک بەنێو ئەو دارستانەدا بکات, کە لەسەردەمی مێر منداڵی پیاسەی بەنێو دەکرد تاکو هزرو مێشکی لەسیخماخی پەلە پروزکێی ژیان خاوێن بکاتەوە و گەرمییەک بخاتە نێو ڕۆحی تەپیی و ماندویی.

تەماشای کرد چۆن نەمامە بچوکەکان بوون بە داری□□ووی گەورە و بەهێز. دارستانەکە ئێستا بەهەشتێکی پڕ لەجوانی سروشتبوو. ئەمجارە لە بێ هێزی و بێ تاقەتی لە پاڵ دار بەڕووێک ڕاکشاو, حەوسەڵەی ئەوەی نەمابوو وەک جاران بەنێو تەواوی دارستانەکە بڕوات. ئەوەندەی نەبرد, کەوتە ناو خەوێکی قوڵ.

“پیتەر! پیتەر!” دەنگێک هاواری کرد.

حەپەساو و سەرسام بوو, کاتێک دیتی هەمان ئەو ئافرەتە پیرەی پێش چەند ساڵێک تۆپەکە و پەتە زێڕین و سحراوییەکەی پێدابوو, دەرکەوتەوە.

“چۆن چێژت لەدیارییەکە وەرگرت؟”پیرەژنەکە پرسیاری کرد.

“سەرەتا چێژ بەخش بوو, بەڵام دواتر ڕقم لێی بوەوە.” پیتەر بەخێرای وەڵامی دایەوە. ” هەموو ژیانم وەکو بروسکێک لەبەردەمم ڕۆیشت, بەبێ ئەوەی چاوەکانم هەستیان پێبکات و چێژیان لێ ببینم. لە ژیان تاڵی و شیرینی, خۆشی و ناخۆشی, هەڵکشان و داکشان هەن, بەڵام من هیچ دەرفەتێکم نەبوو, بەنێویاندا بڕۆم. من ئێستا جەستەیەکی بەتاڵم, نەمتوانی ئەو دیارییە بقۆزمەوە, سودی لێببینم.

“تۆ شوکرانە بژێر نەبووی,” پیرەژنەکە گووتی. “لەگەڵ ئەوەش دوا دەرف□ت پێدەدەم”

“حەزدەکەم بگەڕێمەوە سەردەمی مێر منداڵی لە قوتابخانە,” پیتەر بە خێرایی وەڵامی دایەوە.

دوای ئەم گفتوگۆیە, پیتەر کەوتەوە نێو خەوە قوڵەکەی.

گوێی لێبوو, کەسێک بانگی دەکات. ” تۆ بڵێی ئەمجارە کێ بێت؟” پرسیاری لەخۆی دەکرد.
هەرکە چاوەکانی کردەوە, زۆر دڵخۆش بوو, کاتێک بینی دایکی لەتەنیشتی ڕاوەستاوە.
ئەمجارە, دایکێکی جوان و چست و چالاک و گەنجی دیت. پیتەر ئەوەی بۆ دەرکەوت پیرەژنەکەی نێو دارستانەکە, دوایین ئارەزووەکانی بەدیهێنایەوە, ئەوی گەڕاندەوە ژیانی جارانی.
“پەلەبکە پیتەر. زۆر خەوتی, درەنگە بۆ قوتابخانە, با چیتر دوانەکەویت,” دایکی واقی وڕما بوو.
ئەوەندەی نەبرد پیتەر لەناو جێگای خەوتنی قیتبووەوە, یەکسەر جلوبەرگی قوتابخانەی گۆڕی, بەرەو قوتابخانە کەوتە ڕێ, بە سوپاسگوزارییەوە ژیانی بردە سەر.
پیتەر بەمجۆرە بەردەوام بوو, ژیانێکی پڕ لە خۆشی و شادی و سەرکەوتنی بردە سەر, ئەمەش هەمووی بەهۆی قوربانی دانی ئێستا بۆ داهاتوو و ژیانکردنی بە ئێستا بوو.

بەڵێ من ئەم چیرۆکەم پێخۆش بوو, ئەوەی بیرهێنامەوە کە چێژ لە ئێستا وەربگرم, چونکە داهاتوو خۆی زۆر زوو بەرەو پیلمان دێتن, وەمن شوکرانە بژێرم ئەوەی خوای گەورە بەمنی لە خەزێنەکەیدا هەڵگرتبێت, بۆیە ئەوەی من لەسەرمە چێژ لەم دەمەی ئێستا وەرگرم, بیکەمە وانەیەک بۆ داهاتووم.
ئەو چیرۆكە پڕ بە پێستی تەبیعات و هەڵسوكەوتی ڕۆژانەی كورد دووروواوە… ئێمە میللەتێكین هەرگیز چێژ لە جەم و دەمی ژیان وەرناگرین. نە خۆمان فێردەكەین و نە نەوەكانمان و نەفێریش كراوین. كە گەرما تاقەت پروكێنەكەی هاوین دادێ لە تاو گەرما ئاخ و ئۆفمانە و دەناڵێنین، كە زستانیش دێت، دەڵێین ئای خوایە دەبێ كەنگی هاوین بێت و تۆزێك گەرممان بكاتەوە، هەربۆیە سەرماشمان بەدڵ نییەو لێ ڕادەكەین.
لە هیچدا ئۆقرەمان نییە، هەندێك جار بە پەلە پرۆزكێ دەمانەوێت بچینە بازار یان چایخانەیێك یا هەرشوێنێك بێ، دووسێ كەسی لێ بێ، لەوێش لە نێو قەرەباڵغی وەڕس و بێزار دەبین. دەڵێین یەڵا با بكەینە شەو و بچینە ماڵەوە، لە تەنیایی ماڵەوەش دڵ پڕ و بێتاقەت دەبین.
ڕۆژ بە ڕۆژی هەفتە دەژمێرین تا بگەینە كۆتایی هەفتە و هەینی، جا ئەوكاتیش هەر زوو هێندەی پێناچی ماندوو و شەكەت دەبین و دڵتەنگی تەنگمان پێ هەڵدەچنێ. بگرە هەندێك جار خێراترین، دەقە بە دەقە یاخود چركە بە چركەی دەمژمێر دەژمێرین تا لە ڕۆژ بگەینە شەو، لە

شەویش بگەینە سپێدەیەکی نوێ. بەردەوام پەلەمانە لە تەواو بوونی ئەو ڕۆژانەمان، بێ ئاگاین لەوەی ئەو ڕۆژانە باشترین و چاکترین دەم و ساتەکانی ژیانمانن.
خۆ ئێمە لە پیتەر خراپترین… لە هەموو قۆناغەکانی ژیان بێ وچان بووین و بێ ڕامان و بێ هەڵوێست بووین لە توێخ و لوێخ و جۆش و خرۆشی ژیان… تەنانەت لە گەشت و سەفرە و سیاحەتیش بیر و خەیاڵمان لای دوا قۆناغ و کۆتا وێستگەیە. دەڕۆین هەر دەڕۆین بێ ئەوەی لە پەنجەرە و دەلاقەیەکی گەشتەکە لە جیهانی دەوروبەرمان بڕوانین، بێ ئەوەی هیچ چێژێك لە ڕێگاکە ببینین بنەو بارگەمان دادەنێین و لەوێش دیسان بە هەمان تاس و حەمام وەك میلی سەعات بەملا و بەولا دا دەسوڕێینەوە. هەربۆیە بەرگەی بچووکترین شەڕ و هەڵا ناگرین زوو تەفروتونا دەبین، چونکە پیری بێ تەجروبەین.

شاعیران و کۆشکی دەسەڵات … ئەردەڵان عەبدوڵڵا

هەتاوەکو ئێستاش نازاندرێت بۆچی «پلاتۆن» فەیلەسووفی ناسراوی یۆنان هێندە دژی شاعیرەکان بوو، رازی نەبوو لە کۆمارە خەیاڵاوییەکەیدا، شاعیران هەبن. لە کاتێکدا کۆمارەکەی پلاتۆن شتێکی خەیاڵیی بوو، خەیاڵ و شیعریش پەیوەندییەکی قووڵیان بە یەکەوە هەیە، کەچی ئەو دژی شاعیران بوو. بەڵام بە پێچەوانەی پلاتۆنەوە هەمیشە کۆشکی دەسەڵاتدارەکان، شاعیرانی تێدا بووە. لە کاتێکدا سیاسەت و دەسەڵات شتێکی تەواو عەقڵانیی و ئاڵۆزە، گەرچی شیعر و شاعیر زیاتر لایەنی سۆز و خۆشەویستی بەسەریدا زاڵە.

کاتێک سەیری مێژووی دەسەڵاتدارانی جیهان دەکەین، هەمیشە ئەوەمان بەرچاو دەکەوێت پادشا و سەرۆکەکان، حەزیان بە شیعر و شاعیرەکان هەبووە بەتایبەتی ئەوانەی کە شیعری جوانیان پێداهەڵداون، گەرچی ئەوانەی کە دژیان بوون، زیندانی کراون و چەوساندویاننەتەوە. واتە ئێمە پەیوەندییەکی دژ بەیەک دەبینین، لەلایەکەوە ئەو شاعیرانەی کە دۆستی دەسەڵات بوون، رێزیان لێگیراو□ و پاداشت و خەڵات کراون، ئەوانەشی دژ بوون، سزادراون و چەوساونەتەوە.

لەمەدا هەوڵ دەدەم باسی چەند حکایەتێکی شاعیران و کۆشکی دەسەڵات بکەم، لە چەند وڵات و سەردەمانێکی جیاواز، کە هەریەکەیان سەر بە کولتوور و ناوچەیەکی جیهانن. سەرەتا لە عیراقەوە دەستپێدەکەین، باسی شای شاعیرانی عەرەب موتەنەبی و جەواهیری دەکەین، دواتریش باسی شاعیرەی کوەیتی سوعاد سەباح دەکەین. دواتریش دەچین بۆ ئەوروپا بۆ لای ساڵۆنی میر و نەجیبزادەکانی فەرەنسا، دواتر سەرەک لە روسیا دەدەین و باسی مایکۆفسکی شاعیری شۆڕشی روسی دەکەین، ئینجا لۆرکای ئیسپانیی و بابلۆ نیرۆدای شیللی.

موتەنەبی شای شاعیرانی عەرەب

هەمیشە لە کۆشکی پادشا و میرەکانی وڵاتە عەرەبییەکاندا، شاعیران رێز و پێگەیان هەبووە، تەنانەت لەسەردەمانی زوودا هەر خێڵێ و خاوەنی شاعیرێکی خۆی بووەو لەکاتی جەنگدا ئەوانیش بە شیعرەکانیان بەشداری جەنگەکانیان کردووە. یەکێکیش لە شاعیرە بەناوبانگەکانی عەرەب « موتەنەبی « ە. ئەو بە ئوستادی گەورەی شیعری عەرەبی دادەنرێت، لە رووی زمان و مانا و مەنتقیشەوە، لە هەموو شاعیرە عەرەبەکانی تر، بەتوانا تر بووەو کاریگەری گەورەشی بەسەر زۆربەی شاعیرانی عەرەب بەوە هەبووە. کۆمەڵێک نازناوی گەورەی هەبووە لەوانە « شاعیری حەکیم، و شانازی زمانی عەرەبی» ، شارەزاییەکی زۆر باشی لە مێژوو ، منطق، زمان و گراماتیکی زمانی عەرەبیدا هەبووە.
موتەبەنی ناوی ئەسڵی « أحمد بن الحسين بن الحسن بن عبد الصمد الجعفي أبو الطيب الكندي الكوفي « لە ساڵی 915 لە کوفە لە خێڵی کندە لەدایک بووەو لە ساڵی 965 کۆچی دوایکردووە. هەر لە منداڵییەوە توانا و بەهرەیەکی بێوێنەی هەبووە، لە تەمەنی نۆ ساڵیدا شیعری نووسیوەو هەر زووش توانای شیعری تێدا چەکەرەی کردووە.
موتەنەبی حەزێکی زۆری بە گەشت و گەڕان و سەرکێشی هەبووە، هەروەها سەردانی کۆشکی زۆر میر و پادشاکانی ناوچەکەی کردووە. بەگشتی

شیعرەکانی لە رووی مانا و زمان و منطقیشەوە، بەوێنە بوون. لە ژیانیدا 365 بەیتی شیعری نووسیوە، شیعرەکانیشی مانا و ژیریی و قسەی نەستەقی زۆری تێدایە. لەهەمانکاتیشدا بەشێکی زۆری شیعرەکانیشی بۆ میرو پادشاکان نووسیوە، بەتایبەتی « سیف الدولة الحمداني» کە پادشای ئیمارەتی حەمدانی بووە لە حەلەب. موتەنەبی باشترین ساڵەکانی ژیانی ، لە کۆشکی ئەم پادشایە ژیاوە، هەرچەندە دواتر دژی دەوەستێتەوە.

موتەنەبی و کۆشکی دەسەڵاتداران

موتەنەبی لەسەردەمێکدا دەژیا، دەتوانین بڵێین سەردەمێکی ئاڵۆز و پشێویی بووە، چونکە لەو کاتەدا ئیمپراتۆریەتی عەباسی لە دوا ساتیدا دەژیا، ئەمەش وایکرد کە لە چەندین ناوچەدا، ئیمارەت و دەوڵەتی جیاواز پەیدابێت بەتایبەتی لە عیراق وشام و میسر.

موتەنەبی پەیوەندییەکی ئەجگار سەیر و سەمەرەی لەگەڵ کۆشکی دەسەڵاتداران هەبووە، زۆرجاریش لەلای دەسەڵاتدران خۆشەویست بووە، چونکە خاوەنی زمانێکی شیعری زۆر بەهێزبووە، بەتایبەتی لە رووی وەسفکردنەوە، زۆر بەهێزبووە. هەمیشە پادشا و میرەکانیش، دەیان بەم ستایش و پێداهەڵدانەی شاعیران خۆشبووە، بەتایبەتی شاعیرێکی پایە بەرزی وەکو موتەنەبی.
پەیوەندی نێوان موتەنەبی و سەیف دەولەی حەمەدانی زۆر تایبەت بووە، هەروەها ئەم میرەش زۆر رێزی موتەنەبی گرتووەو هاوکاری باشیکردووەو هەمیشەش ئەندامێکی چالاکی کۆشکەکەی بووە. بەڵام پاش ماوەیەک ساردی دەکەوێتە نێوان موتەنەبی و سەیف دەولە، ئەمەش دەبێتە مایەی نارەحەتی موتەنەبی، دیارە لەمەشدا وەکو دەڵێن خەڵەی بەخیلان رۆڵیان هەبووە، چونکە پێیان ناخۆشبووە، کە سەیف دەولە، هێندە گرنگی بەم شاعیرە دەدات. ئەمیش کابرایەکی بێگانە بووە و لە عیراقە هاتووە. لەپاش نۆ ساڵ درز دەکەوێتە نێوان ئەم پەیوەندییە گەرمەی نێوان شاعیرو میرەوە. دیارە کۆمەڵێک قسەوباس لەبارەی تێکچوونی ئەم پەیوەندییە هەیە، لەوانە دەڵێن گوایە موتەنەبی حەزی لە خوشکەکەی سەیف دەولە بووە، پاشئەوەی پێیدەزانێت، ئیتر زۆری پێ ناخۆش دەبێت و دواتریش پشتگوێی دەخات، لەبەرئەوە موتەنەبی ناچار دەبێت و حەلەب و کۆشکی میر بەجێبهێڵێت.

پاشان روو دەکاتە میسر و ماوەیەکیش لێرە دەمێنێتەوە، لەوکاتەدا میسر لەلایەن کافوورەوە حوکم دەکرێت، ماوەیەکیش لەلای ئەم میرە دەبێت، بەڵام پاش ماوەیەک پەیوەندی لەگەڵیدا زۆر بەخراپی

تێکدەچێت و ناچار میسر بەجێد□ه□یت، لەکۆتایشدا موتەنەبی زۆر بەتوندی هێرش دەکاتە سەر میسر و ئەم پادشایە، تەنانەت شیعرەکانی هێندە ناشیرین دەبێت، کە دەچێتە قال□بی راسیزمەوە، چونکە کافوور پێست رەشبووە و پێشتر کۆیلە بووە. موتەنەبی زۆر بە ناشیرینی شیعری هەجوی» داشۆرین» لەسەر ئەم میرە نوسیوە.

سادات كل أناس من نفوسهم

وسادة المسلمين الأعبد القزم

لا تشتر العبد إلا والعصا معه

دواجار موتەنەبی هەر لەسەر ئەم زمانە تیژ و توندەی دەکوژرێت، کاتێک شیعرێکی هەجو»داشۆرین « لە دژی یەکێک لە پیاوکوژ و دز و چەتەکانی ناوچەکە بەناوی « ضبة بن يزيد الأسدي العيني» دەنووسێت، کاتێک موتەنەبی د□گ□□ت□وە بۆ کوفە، لەرێگادا ضبة و گرووپەکەی رێگای پێدەگرن، دواتریش دەیکوژن.
هەرچەندە نوکتەیەکەیش لەمبارەیەوە هەیە، دەڵێن کاتێک دەکەونە بۆسەی ضبة وە، موتەنەبی دەیەوێت را بکات، غوڵامەکەشی گاڵتەی پێدەکات و دەڵێت: ئەی تۆ نەبوویت جاران دەتگوت :

الخيل والليل والبيداء تعرفني

والسيف والرمح والقرطاس والقلم

ئەویش بە پەشۆکاوییەوە وەڵامی د□داتەوە:
قتلتني قتلك الله

هەر لە عیراق دەمێنینەوە، بەڵام زەمەنەکە دەگۆڕین و باسی شاعیرێکی ناسراوی تری عیراق دەکەین، کە لە سەدەی بیستەمدا ژیاوە، واتە 10 سەدە دوای موتەنەبی، هەرچەندە حکایەتی ئەویش کەمێک لە حکایەتی موتەنەبییەوە نزیکە، ئەویش شاعیری ناسراوی عیراقی جەواهیرییە.

جەواهیریی و دەسەڵات

هەر لەدەر زەمانەوە عیراق بە رکابەر پایتەختی شیعری عەرەبییە و کۆمەڵێک شاعیری مەزنی تێدا لەدایک بووە لەوانە : موتەنەبی، بەدر شاکر سەیاب، نازک مەلائکە، عەبدلوەهاب بەیاتی، جەواهیری، موزەفەر نەواب و زۆری تریش.

هەموو ئەدیبان و شاعیرانی عەرەبیش لەسەر ئەوە کۆکن، کە مەهدی جەواهیری ، خاوەن پێگەیەکی بەهێزی شیعری عەرەبییە لە سەدەی نوێیدا.

شیعرەکانی لە رووی ناوەڕۆک و شێوازیشەوە، داهێنان و جوانییەکی زۆری تێدایە. لەهەمانکاتیشدا خاوەنی هەڵوێستی سیاسی بووەو زۆرجاریش هەڵوێستە سیاسییەکانی مایەی ڕەخنەی توندبوون لەم شاعیرە. لەرووی سیاسییەوە زیاتریش لە پارتی کۆمۆنیستی عیراقەوە نزیک بوو.

مەلایەکی نەجەفی

محەمەد مەهدی جەواهیری لە 27 تەموزی 1899 لە شاری نەجەف لە بنەماڵەیەکی ئایینی و ناوداری نەجەف لەدایک بووە، ساڵی 1997 لە دیمەشقی پایتەختی سوریا کۆچی دوایی کردووە.

سەرەتا جەواهیری زانستی ئایینی خوێندووە، بەڵام پاشان وازی لە مەلایەتی هێناوەو تێکەڵی ژیانی ئەدەبی وسیاسی و ڕۆژنامەگەری بووە.

جێگەی ئاماژەیە جەواهیری جگە لەوەی شاعیرێکی بەتوانا بووە، لەهەمانکاتیشدا ڕۆژنامەنووسێکی چالاکیش بووە، بەتایبەتی لەسەردەمی لاویدا کۆمەڵێک ڕۆژنامەی دەرکردووە لەوانە» الفرات، الانقلاب، الراي العام» ساڵی 1923 یەکەمین دیوانی شیعری خۆی بەناوی « حلبة الادب»

چاپکردووە. جەواهیری زۆر هۆگر و شەیدای شیعرەکانی موتەنەبیش بووە، هەرچەندە لە رووی پەیوەندی لەگەڵ دەسەڵاتیش، کەمێک لە یەکترییەوە نزیکن.

جەواهیری شاعیری کۆشکی دەسەڵات

نەیارانی جەواهیری زۆرجار بە شاعیری کۆشکی دەسەڵاتی دادەنێن. ئەویش خاوەنی حکایەتی سەیروسەمەرەیە لەگەڵ کۆشکی دەسەڵات، لە سەرەتای ژیانیدا لە کۆشکی دەسەڵات کاریکردووە، بەڵام لە دوا ساتەکانی ژیانیدا دەبێتە دوژمنی سەرسەختی کۆشکی دەسەڵاتی بەغدا.

جەواهیری لەسەرەتای لاویدا لە کۆشکی پاشایەتی مەلیک فەیسەڵ کاریکردووە، بەڵام پاشان بەهۆی قەسیدەی « جربيني» یەوە، لە کۆشک دەردەکرێت، دواتریش تێکەڵی رێکخراوەکانی حزبی شیوعی عیراق دەبێت، هەموو توانا شیعریی و رۆژنامەگەرییەکانی دەخاتە خزمەتی ئەم پارتەوە. لەهەمانکاتیشدا دەبێتە دوژمنی سەرسەختی هەموو نەیارانی ئەم حزبە بەتایبەتی حزبی بەعس.
جەواهیری شیعری بۆ مەلیک فەیسەڵی یەکەم و دووەم وتوە، هەروەها شیعری بۆ میر عەبدوڵڵای وەسی مەلیک فەیسەڵی دووەم و نوری سەعید وتوە، کە دوژمنی سەرسەختی شیوعییەکان بووە.
لە ستایشی مەلیک فەیسەڵی یەکەم دەڵێت:

اعلى الملوك محله نبلا

وشرفوا مكانته فضلا

لە ستایشی میر عەبدوڵڵا وەسی مەلیک فەیسەڵی دووەم دەڵێت:

عبدالإله وفي المكارم شركة

شاركت في خصل المليك الأوحد

يا ابن الهواشم حرة عن حرة

وابن الخلائف أصيدا عن أصيد

بۆ مەلیک فەیسەڵی دووەمیش دەڵێت:

يا أيها الملك الأغر تحية

من شاعر باللطف منك مؤيد

أنا غرسكم أعلى أبوك محلتي

نبلا، وشرف فضل جدك مقعدي

بەعس و جەواهیری

یەکێک لە کێشە گەورەکانی حزبی بەعس ئەوە بوو، بەشێکی زۆری ئەدیبان، نووسەران، شاعیران، گۆرانیبێژان، تابلۆکێش و هونەرمەندانی، لەگەڵ حزبی شیوعیدا بوون، تاک و تەرا، شاعیرێک یان نووسەرێک لەگەڵ بەعسییەکان بوو، ئەمەش خەوش و داخێکی گەورە بوو بۆ سەرانی ئەم حزبە. لە شەستەکانیشەوە جەواهیری یەکێک بوو لە شاعیرە ناودارەکانی عیراق، لە زۆربەی بۆنەکانیشدا دژی بەعس شیعری دەنووسی. ئەمەش وایکرد کە ببێتە دوژمنی سەرەکیان، هەرچەندە دواتر لە سایەی کودەتای ساڵی 1968 دووبارە لەسەر داوای حکومەتی بەعسییەکان دەگەڕێتەوە بۆ بەغدا و مانگانەش 150 دیناری وەکو خانەنشینی بۆ دەبڕنەوە، کە لەوکاتەدا بڕە پارەیەکی زۆر بووە، هەروەها کەمێک لە دوژمنایەتیی بەعسییەکان کەوت، بەڵام ئەوەش کاتی بوو.

جەواهیری و سەدام

هیچ حاکمێکی عەرەبی هێندەی سەدام شاعیرەکانی نەچەوساندەتەوە، لە هەمانکاتیشدا هیچکامیان هێندەی ئەو شیعری بۆ نەنووسراوە. سەدام حاکمێکی دیکتاتۆر بوو لە هەمانکاتیشدا خاوەنی سەروەت و سامانێکی زۆریش بوو، وەکو هەموو حاکمێکیش حەزی بەوە هەبوو کە شاعیران شیعری ستایشی بۆ بنووسن، لەمەشدا کەمەڵێک شاعیری عەرەبی نانیان کەوتە رۆنەوە، بەڵام سەدام شانسی لەگەڵ شاعیرە عیراقییەکان زۆر کەم بوو، چونکە زۆربەیان دژی بوون. لەپاش گەڕانەوەی جەواهیری، سەدام کەمێک دۆستایەتی لەگەڵ پەیدا کرد، لەماوەی پێشووشدا کەمەڵێک ڤیدیۆ و فۆتۆ بڵاوبوونەوە، کە سەدام لە کۆشکەکەی خۆی پێشوازی لە جەواهیری کردووە، بەڵام ئەم دۆستایەتییە بەردەوام نەبوو، ناچار جەواهیری ساڵی 1980 عیراق بەجێدەهێڵێت و دەچێتە وڵاتی دوژمنە سەرسەختەکەی سەدام کە ئەویش حافیز ئەسەدە، هەتا کۆتایی ژیانی لە دیمەشق دەمێنێتەوە. ساڵی 1994 دووبارە ناسنامەی عیراقی لە جەواهیری دەستنێرتەوە چونکە بەشداری لە میهرەجانی جادریە لە سعودیە کرد، ئەمەش بە پێی بۆچوونی سەدام خیانەت بووە لە نیشتمان، چونکە سعودیە دوژمنی عیراق بووە، جەواهیریش لەداخی ئەم هەڵوێستەی سەدام، شیعرێکی داشۆرین لە دژی دەنووسێت، تەنانەت

قسەی ناشایستەش بە دایکی و بنەچەی سەدام دەڵێت.

جەواهیریی سەرۆک و پادشاکانی عەرەب

بەشێک لە ڕەخنەگرانی جەواهیری، بە شاعیری پادشا و سەرۆکەکانی عەرەبی دادەنێن، ئەوەش لەبەرئەوەی شیعری زۆری بە پیاداهەڵدان و ستایشی حاکمە دیکتاتۆرەکانی عەرەب وتوە. جەواهیری شیعری ستایشی بە مەلیک حوسێنی ئوردون، مەلیک حەسەنی دووەمی مەغریب، حافیز ئەسەد، وتوە. پارادۆکس لەوەدایە جەواهیری خۆی بەشاعیرێکی شۆڕشگێڕ دادەنا و بۆیە عیراقی بەجێهێشت لەبەرئەوەی شیعری ستایش بە سەدام نەڵێت و خۆی بەنەیاری ڕژێمی دیکتاتۆری دادەنا، کەچی شیعری بە مەلیک حوسێن دەوت، کە خۆی و مەملەکەتەکەی، بە خێرو سەدەقەی سەدام دەژیا.
بەدەنیاییەوە ژیانی ئەدەبی جەواهیری پڕیەتی لەلێکدژیی و ئاڵۆزی، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا گەر سەیری شیعرەکانی تری بکەین، جوانیی و بەهرەمەندی و داهێنانی گەورە لە شیعرەکانیدا دەبینینەوە.

هەر لە عیراق دەمێنینەوە، بەڵام ئەمجارەیان باسی ژیانی ژنە شاعیرێک دەکەین، کە ئەویش سەرەتا زۆر عاشقی سەدام دەبێت، بەڵام دوایی دژی دەوەستێتەوە ئەویش ژنە شاعیری کوێتی سوعاد ئال سەباحە.

ژنە شاعیرێک عاشقی دیکتاتۆرێک دەبێت

الرئيس صدام والشاعرة الكويتية سعاد الصباح

وەکو پێشتر وتم کاتێک سەدام بووە حاکمی عیراق، زۆر شاعیری عەرەبی کەوتنە ستایش و پیاهەڵدانی، بەتایبەتی لە میهرەجانی شیعری «المربد» دا، زۆر شاعیری عەرەبیمان دەبینی کە ستایشی سەدامیان دەکرد. یەکێکیش لەو شاعیرانە، ژنە شاعیرەی کوێتی سوعاد سەباح بوو. ئەم ژنە کە دەهات بۆ عیراق هەموو دەزگا میدیاکانی عیراق

گرنگیان پێدەدا و شیعرەکانیان بڵاودەکردەوە.
سوعاد سەباح لە ساڵی 1942 لە کوێت لەدایک بووە، جگە لەوەی شاعیرێکی ناسراو بوو، ئەکادیمییەکی ناسراوی کوێتیش بوو ، ساڵی 1981 بڕوانامەی دکتۆرا لە زانستە سیاسییەکان لە زانکۆی لەندەن دەهێنێت. سەر بە بنەماڵەی سەباحە کە سەدان ساڵە حوکمی کوێت دەکەن. ژنی شێخ محەمەد موبارک سەباح بوو، کە جێگری حاکمی کوێت بوو، ئەم ژنە شاعیرە پێویستی بە پارەو پوولیش نەبوو، بەڵام میرنشینەکەی پێویستیان بە سەدام بوو.
لەوکاتەشدا سەدام خۆی بە پارێزەری هەموو عەرەب دەزانی بەتایبەتی دەوڵەتانی کەنداوی فارس، جەنگی لەجیاتی هەمووان لە دژی ئێران دەکرد. هیچ دەوڵەتێکی عەرەبی هێندەی کوێت پشتگیری رژێمی سەدامی نەکرد، ئەوان چ لە رووی ئابووری، سیاسی، تەنانەت فەرهەنگیشەوە، زۆر پشتگیری سەدامیان دەکرد. زۆربەی گۆرانیبێژان، شاعیر، نووسەر، رۆژنامەنووسانی کوێتی، هەموویان بە شان و باڵی سەدام و رژێمەکەیان هەڵدەدا.

ساڵی 1985 سوعاد سەباح شیعرێکی بەناوی « حب الی سیف عراقي ، خۆشەویستی بۆ شمشێرێکی عیراقی « نووسی، لەمەشدا زیاتر مەبەستی سەدام بوو کە بە شمشێری عەرەب وەسف دەکرا.

لە شیعرەکەیدا دەڵێت:

انا إمرأة قررت أن تحب العراق

وأن تتزوج منه أمام عيون القبيلة
فمنذ الطفولة كنت أكحل عيني بليل العراق

وكنت أحني يدي بطين العراق

وأترك شعري طويلا ليشبه نخل العراق
لەوکاتەدا قسەی زۆر لە بارەی پەیوەندی ئەم ژنە شاعیرە بە سەدامەوە دەکرا، چونکە چەندینجار سەدام بە تەنها بینیوویەتی، ئەویش هەرچەندە ژنێکی ئەکادیمیی و مێردەکەشی میرێکی کوێتی بوو، بەڵام خۆشەویستی خۆی بۆ سەدام نەدەشاردەوە. ئینجا نازانم ئەمە بە ئاگاداری مێردەکەی بوو یان نا؟!.

پەشیمان بوونەوە
بەڵام کاتێک سەدام لوولەی تۆپەکانی ئاراستەی کوێت کرد و داگیریکرد، ئینجا پەنجەی پەشیمانی گەست و لە رادیۆی لەندەنەوە،

دەگریا و تووشی شۆک بوو کاتێک سەدام کوێتی داگیرکرد. ئەمان هەمووویان لە ئاست تاوانەکانی سەدام کەڕو کاس بوون، هەتا سەدام چووە گیانیان.

لە شیعرێکیدا باسی ئەم شۆک و پەشیمانییەی دەکات و دەڵێت:

أيها الجار الذي هدم داري

وأنا عمرت في قلبي له ركنا ودارا

إنني مكسورة، مقهورة، ذاهلة

تقذف الخيبة أحلامي يمينا ويسارا.

دواتر ئەو شیعرەی لە دیوانەکەی سڕیەوە کە پێشتر بۆ سەدامی وتوە، بەڵام دەردی مەسەلە عەرەبییەکە دەڵێت « دوای وێران بوونی بەسرە»

عیراق و رۆژهەڵات بەجێدەهێڵین و دەچین بەرەو ئەوروپا و سەردانی ساڵۆنەکانی سەدەی ح□قد□ و هەژدەی میرو نەجیبزادەکانی فەرەنسا دەکەین، لێرەش شاعیران حکایەتی بەلەزەتیان هەیە.

ساڵۆنە ئەدەبییەکانی فەرەنسا

هەروەک چۆن خێڵ و میرو پادشاکانی عەرەب شاعیری تایبەتی بەخۆیان هەبوو، لە فەرەنساش بەهەمانشێوە بوو، ب□ تایبەتی لەسەدەکانی شانزە و ح□قد□ و هەژدەدا دیاردەیەکی سەیر سەرهەڵدەدات ئەویش ساڵۆنە ئەدەبییەکانە. ئەم ساڵۆنانە لەناو مێژووی ئەدەبیاتی فەرەنسیدا، پانتایی گەورە داگیر دەکەن. لەم سەدانەدا، میرو نەجیبزادەکان، کۆشکەکانیان بە رووی شاعیران، شانۆکاران، تابلـۆکێش و موزیکژەنەکان دەکردەوە. هەر میرەو کۆمەڵێک شاعیرو نووسەر و هونەرمەندەی تایبەتی بەخۆی هەبوو. لەماوەی پێشوودا چاوم بە وتارێکی نووسەری مەزنی فەرەنسی ئیمیل زۆلا کەوت، ئەو خۆی دژی

ئەدەبی ساڵۆنەکان بووە، چونکە پێی وایە کە ئەدەب نابێت تەنها بە چینێک قۆرخ بکرێت، بەڵکە دەبێت بۆ هەموو گەل بێت.

زۆلا دەڵێت:

ساڵۆنەکانی نەجیبزادەکان، ئەوان بۆیان هەبوو رۆحی ئەدەبی دیاری بکەن و ئەدەبی باش و خراپ دابنێن و هەر ئەوانیش بۆیان هەبوو، بڕیاری یەکلاکەرەوە لە بارەی ئەدەبەوە بددەن.

دواتریش دەڵێت:

نەجیبزادەکان حەزیان دەکرد، هەروەک چۆن خاوەنی چێشتلێنەر و کارگوزاری تایبەت بوون، ئاواش خاوەنی شاعیری تایبەت بە خۆیان بن، لەوکاتەدا ئەمانە بووبون بە خاوەنی ئەدەب.
دواتریش زۆلا لەو وتارەیدا تیشکی خستۆتە سەر پەیوەندی نێوان کۆمەڵێک شاعیر و ئەدیبی گەورەی فەرەنسا لەگەڵ ستەمکارترین حاکمی فەرەنسا کە ئەویش لویسی چواردە بوو. ئەم پیاوەش پەیوەندی سەیری بە ئەدیب و شاعیرانەوە هەبووە.

لویسی چواردەو شاعیرانی فەرەنسا

لویسی چواردە یەکێکە لە پادشا ناسراوەکانی فەرەنسا، لە هەمانکاتیشدا ئەم پادشایە، گوزارشت لە حوکمێکی رەها و دیکتاتۆری دەکات، هەربۆیە زۆرجار لویسی چواردە وەکو سیمبوڵێک بە «ئەبسلوتیزم» دادەنرێت و خاوەنی وتەیەکی ناسراوە:

من دەوڵەتم و دەوڵەتیش منم

بەڵام لەپەنا ئەمەشدا فەرەنسا لەسایەی لویسی چواردەدا لە رووی فەرهەنگییەوە، گەشەیەکی گەورەی بەخۆوە بینیووە. ئەوەی جێگەی سەرنجە ئەم حاکمە زۆر باشبووە لەگەڵ شاعیران و سەخی تەبیعەتانە پارەی پێ بەخشیبوون و مووچەی تایبەی بە گەلێک شاعیری ناسراوی فەرەنسی بڕیوەتەوە، بە نموونە لەو سەردەمەدا بەناوبانگترین شاعیری فەرەنسا کورنی بووە، کە شاعیرێکی شانۆییش بووەو بە یەکێک لە کۆڵەکەکانی شیعری فەرەنسی دادەنرێت. ساڵانە 2 هەزار فرانکی هەبووە، «دیمارییە» ی شاعیر و درامانووسی بەناوبانگیش 1200 فرانک، «مۆلێر» شاعیرو شانۆنووس 1000 . هەروەها «ژان راسین» کە ئەویش یەکێکە لە شانۆنووسە مەزنەکانی فەرەنسا، ئەمیش ساڵانە 800 فرانکی لە کۆشکی پادشایەتی بۆ براوەتە.

ئەمەش لە کاتێکدا ئەم ئەدیب و شاعیرانە رۆڵی بەرچاو و گەورەیان هەبووە لە بواری ئەدەبیات و فەرهەنگی فەرەنسیدا، لە کاتێکدا پەیوەندییان لەگەڵ دیکتاتۆرترین حاکمی فەرەنسا هەبووە. جگەلەوەش لە کاتێکدا کە ئەمانە بە لەشا و پارەیان لە کۆشکی شاهانە وەرگرتووە، زەرینەی خەڵکی فەرەنسا لەوپەڕی هەژاریی و نەداریدا ژیاون.
فەرەنسا بەجێدەهێڵین بەڵام هەر لە ئەوروپا دەمێنینەوە و بەرەو وڵاتە ساردەکەی روسیا دەڕۆین، لەرێش شاعیرێک حکایەتەکی سەیری لەگەڵ کۆشکی دەسەڵاتدا هەیە.

شاعیرەکەی شۆڕشی روسیا

کاتێک سەیری مێژووی ئەدەبیاتی روسیا دەکەین، کەمێک شاعیری مەزن دەبینین، یەکێکیش لەو شاعیرانە فلادیمیر مایکۆفسکییە کە نازناوی « شاعیری شۆڕش» یان لێنابوو. ئەم شاعیرەش خاوەنی حکایەتەکی ئەجگار سەیرو سەمەرەیە لەگەڵ دەسەڵاتداران، سەرەتا زۆر بە جۆش و خرۆشەوە تێکەڵی شۆڕشەکە دەبێت و تەواوی هێز و تواناکانی بۆ خزمەتکردنی شۆڕشەکە تەرخان دەکات، لە پاش چەند ساڵێک بێزار دەبێت و دواجاریش کۆتایی بە ژیانی خۆی دەهێنێت.

ئەدیبەکی بێگانە لە مۆسکۆ

مایکۆفسکی لە مانگی تەموزی 1893 لە شارۆچکەی « بەغدادی» لەدایک بووە و لە 14 ئەپریلی 1930 خۆی کوشتووە. ئەوەی جێگەی سەرنجم بوو ناوی شارۆچکەکەیان بوو» بەغدادی»، نازانم لە کوێوە هاتووە، هەرچەندە پاشان دەسەڵاتدرانی سۆڤێتی ناوەکەی دەگۆڕن و دەیکەن

بەناوی « مایکۆفسکی» یەوە.
باوکی « ڕەسمەن» تەتەری بووەو دایکیشی خەڵکی « ئۆکرانیا» بووە. واتە مایکۆفسکی لە بنەماڵەیەکی فرە کولتووریی و نەتەوەیی لەدایک بووە ئەمەش جۆرە هەستێکی کۆسمۆپۆلیتیکی لادروست کردووە. پاشان لە قوتابخانە فێری زمانی جۆرجی و روسی دەبێت.
ساڵی 1906 لەپاش کۆچی دوایی باوکی لەگەڵ دایکی و دوو خوشکەکەی ناچار جۆرجیا بەجێدەهێڵن و دەچن بۆ مۆسکۆ. بەهۆی هەژاری بنەماڵەکەشیانەوە، ساڵی 1908 واز لە خوێندن دەهێنێت، بەڵام پاشان ساڵی 1911 پەیوەندی دەکات بە کۆلیژی هونەرەجوانەکان لە مۆسکۆ و لەرێشەوە تێکەڵی ژیانی سیاسی و ئەدەبی مۆسکۆ دەبێت.
مایکۆفسکی هەژاریی و بەدرامەتیی کاریگەری گەورەی تێکردووە، بەتایبەتی پاشئەوەی باوکی دەمرێت، تەمەنی 13 ساڵان دەبێت، رەوشی ژیانیان تەواو ناخۆش دەبێت. پاشان لە بیرەوەرییەکانیدا باسی ئەو ساتانە دەکات و دەڵێت: لەپاش مردنی باوکم تەنها 10 رۆبڵی خانەنشینی ئەومان هەبوو ئەمەش زۆر کەم بوو، ئێمە ناچاربووین بەرەو مۆسکۆ بڕۆین، لەوێش ئەوپەڕی هەژاریی و برسێتی و نەدرایمان بینی.
بەڵام لەهەمانکاتیشدا ژیانی روسیا و مۆسکۆ، ماگنێتی گەورەی هەبووە، کۆمەڵێک ناخۆشی لەبیربردبێتەوە، وەکو دواتریش لە بیرەوەرییەکانیدا دەڵێت: روسیا ماگنێتەکی گەورەی هەبوو، هەمیشە بەرەو لای خۆی رایدەکێشام.
پاشان تێکەڵی ژیانی سیاسی دەبێت و پەیوەندی بە پارتی بەلشەفییەوە دەکات. ساڵی 1908 بۆ یەکەمجار لەلایەن پۆلیسەوە دەستگیر دەکرێت، چونکە لە چاپخانەی نهێنی بەلشەفییەکان کاری دەکرد، بەڵام بەهۆی کەمی تەمەنییەوە، ئازادی دەکەن. پاش شەش مانگی تر، لەهەمان ساڵدا دووبارە دەستگیر دەکرێت، ئەوەش بەهۆی بەشداریکردنی لە خۆپیشاندانی بەلشەفییەکان، دیسانەوە بەهۆی کەمی تەمەنییەوە، رەحمی پێدەکەن و تەنها چل ڕۆژ زیندانی دەکرێت. بەڵام ساڵی 1909 کاتێک هەوڵی ئازادکردنی 13 زیندانی گرتووخانەی نوڤنسکا، نزیکەی ساڵێک د
ەستگیر دەکرێت.
مایکۆفسکی هەر لەتەمەنی منداڵییەوە بەهرەی شیعری تێدا لەدایک دەبێت، لە تەمەنی پانزە ساڵیدا یەکەمین شیعری خۆی بەناوی « هەورێک لە شەرواڵ» دا بڵاو دەکاتەوە. پاشانیش کۆمەڵێک شیعری تر دەنووسێت، کە تێیدا دژایەتیکردنی سەرمایەدار و زوڵم و زۆری چینایەتی، دەبێتە ناونیشانی سەرەکی. هەر لەیەکەم شیعرییەوە هەست بەمە دەکرێت و داوای رووخانی چوار شت دەکات:

بروخەت خۆشەویستیتان، برووخەت هونەرەکەتان، بروخەت رژێمەکەتان، بروخەت ئاینەکەتان.

لەپاش سەرهەڵدانی شۆڕش، مایکۆفسکی پەیوەندیەکی زۆر قووڵی لەگەڵ شۆڕش و شۆڕشگێڕان دەبێت و هەموو توانا شیعرییەکانیشی بۆ خزمەتی شۆڕشەکە بەکاردەهێنێت، هەرئەمەش وا دەکات کە نازناوی شاعیری شۆڕشی لێبنێن.

شاعیری شۆڕش

مایکۆفسکی پەیوەندییەکی زۆر پتەویی لەگەڵ سەرانی نوێی شۆڕشەکە هەبوو بەتایبەتی لەگەڵ لینین رابەری یەکەمی شۆڕشەکە. هەرچەندە مایکۆفسکی کەسێکی هەست ناسک بوو، داوای خۆشەویستی بۆ ژیان دەکرد، بەڵام لە کاتی جەنگی ناوخۆدا، بە شیعرەکانی پشتگیری جەنگی ناوخۆی دەکرد. لە رووی ژیانی تایبەتیشەوە، مایکۆفسکی پەیوەندییەکی لەگەڵ کۆمەڵێک ژن هەبووە. بەڵام لەکۆتاییدا شاعیری شۆڕش تووشی بێ ئومێدی دەبێت بەرامبەر بە شۆڕشەکە و دەسەڵات، لەرووی ژیانی تایبەتیشەوە رووبەرووی کۆمەڵێک تەنگژەی ئەڤینداری دەبێتەوە. هەرئەمەش وادەکات کە لە کۆتاییدا بڕیارێکی ترسناک بدات و کۆتایی بەژیانی بهێنێت.
هەرچەندە هەتاوەکو ئەمڕۆش قسەوباسێکی زۆر لەبەرامبەر هۆکاری خۆکوشتنەکەی هەیە، هەندێک پێیان وایە کە لە پاش ئەوەی دەسەڵاتدارانی سۆڤێتی پشتگوێیان خست، مایکۆفسکی هەستی بە بێ ئومێدی لە شۆڕشەکە کردووە بەتایبەتی کاتێک ستالین دێتە سەرکار. هەندێکی تریش دەیگەڕێننەوە بۆ شێوازی مایکۆفسکی، کە لەگەڵ کۆمەڵێک ژن و پەیوەندی سەرداری هەبوو، لەکۆتایشدا هەستی بە شکست کردووە.
جگەلەوەش قسەوباسێکی زۆر لەبارەی ئەوەوە دەکرێت، ئایا ئەوە دەسەڵاتی سۆڤێتی بوو زوڵمی لەم شاعیرە گەنجە کردووە یان شاعیرە گەنجەکە خۆی زوڵمی لە خۆی کرد و هەموو هێز و توانای خستە ناو گیرفانی شۆڕشەوە.
حیکایەتی مایکۆفسکی یەکێکە لە حیکایەتی ئەو شاعیرانەی کە خۆیان بە دەسەڵاتەکەوە هەڵدەواسن، دواتریش زوو هەست دەکەن کە زوڵمیان لە خۆیان و توانا ئەدەبییەکانیان کردووە، زۆرکەسیش رەخنە لە مایکۆفسکی دەگرن، کە لە سەرەتادا بەهەموو شێوەیەک پشتگیری لە دەسەڵات کردووە، لەکاتێکدا ئەو دەسەڵاتە سەدان نووسەر و ئەدیبی زیندانی کردووە یان لە وڵات دەریکردوون، مایکۆفسکیش نەک هەڵوێستی نەبووە، بگرە داکۆکیشی لەو دەسەڵاتە کردووە، بەڵام پاشان کاتێک

کە دەسەڵات وەکو جاران گرنگی پێنادات، ئینجا مایکۆفسکی هەست دەکات کە هەڵەی کردووە.

حیکایەتی مایکۆفسکی پێچەوانەی بەشێکی تری شاعیرانی شۆڕشگێڕ بووە، چونکە دژی دەسەڵاتی سیاسی بوون، بۆ نموونە شاعیری ئیسپانی لۆرکا، کە دوایی بە دەستی دەسەڵاتی سەربازی ئیسپانیی دەکوژرێت.

شاعیر و هونەرمەندە مەزنەکەی ئیسپانیا

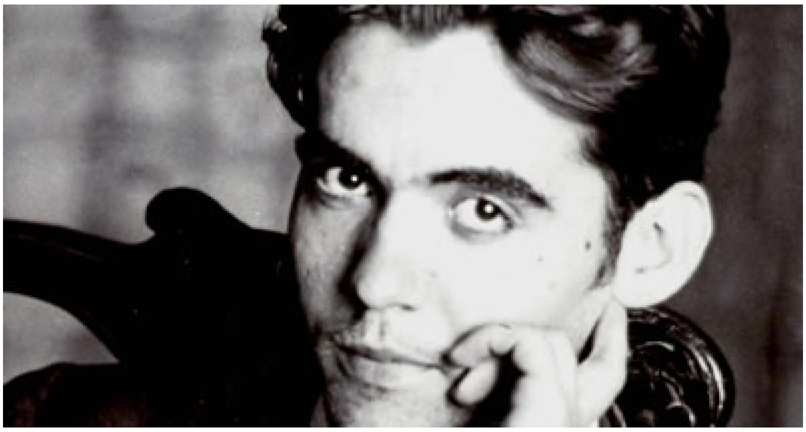

فیدریکا گارسیا لۆرکا لە یەک کاتدا شاعیر و شانۆنووس و وێنەکێش و موزیکژەنێکی بەتوانا بوو بەتایبەتی لە پیانۆدا ئوستاز بوو. لە 5 تەموزی 1898 لە گوندێکی هەرێمی غەرناتەی ئیسپانیا لەدایک بووەو لە 19 ئابی 1936 لەلایەن دەسەڵاتی سەربازی فاشیستی فرانکۆوە گوللەباران دەکرێت.
لۆرکا یەکێکە لەو شاعیرانەی کە بەشێکی زۆری کارەکانی گوزارشت لە جوانیی، مرۆڤ دۆستی، ئاشتی دەکات، لەهەمانکاتیشدا دژی زوڵم و زۆرداری بووە. بەشێکی زۆری کارەکانی کراوە بە عەرەبی و کوردی، کۆمەڵێک بەرهەمی جوانی هەیە لە پێش هەموویانەوە شانۆگەریی «زەماوەندی خوێنین» و دیوانی شیعری «گۆرانییە قەرەجییەکان» بەتایبەتی زەماوەندی خوێنین، کاتێک کە خوێندمەوە زۆر کاری تێکردم، وام هەست دەکرد کە باسی کوردستان دەکات، لەرووی ناوەڕۆکی حکایەتەکەوە، لە کۆمەڵگای کوردی دەچێت.
حکایەتی لۆرکا زۆر جیاوازە لە حکایەتی مایکۆفسکی، ئەو کەسێکی هونەرمەند بووە، لە زۆر بواری هونەریی و ئەدەبیدا بەتوانا بووە، ئەو لە یەک کاتدا کۆمەڵێک شیعر و شانۆگەری جوانی نووسیوە، هەروەها ژەنیارێکی زۆرباشی پیانۆش بووە و کۆمەڵێک پارچە موزیکی جوانی ژەنیوە، هەروەها کۆمەڵێک تابلۆی جوانیشی کێشاوە. ئەمەش لە کەم کەسدا دەردەکەوێت، بەڵام بەداخەوە ئەم هونەرمەندە مەزنە، شانسی لەگەڵ دەسەڵات نابێت.

منداڵێکی شەرمن و نەخۆش

سەرەتا لۆرکا نەیدەتوانی بە باشی قسە بکات و بجوڵێت، هەتاوەکو تەمەنی چوار ساڵی، بەمشێوەیە مایەوە، پاشان تەندروستی باشبووە. باوکی جووتیارێکی دەوڵەمەندبووەو خاوەنی زەویزارێکی زۆر بووە، دایکیشی ژنێکی خوێندەوار بووە لە بنەماڵەیەکی نەجیبزادە بووە.
هەر لە منداڵییەوە بەهۆی ئەوەی تێکەڵی منداڵان نەبووە، خەیاڵ و بیرکردنەوەی زاڵبووە بەسەریدا، حەزیشی بە شانۆ هەبووە. پاشان دەست دەکات بە شانۆ و وتارنووسین، یەکەمجار لە ساڵی 1918 کتێبێکی بەناونیشانی « سەرنج و دیمەن» بڵاودەکاتەوە. ئەمەش زیاتر وەکو سەفەرنامەیەک وابوو، کە لەو ماوەی پێشوودا لە نێوان غەرناتە و مەدریدا کردوویەتی. پاشان ساڵی 1920 یەکەم شانۆگەری خۆی بڵاو دەکاتەوە بەڵام سەرکەوتوو نابێت، ئەمەش کەمێک تووشی بێئومدی دەکات، بەڵام بە پێچەوانەی شانۆوە، لە بواری شیعردا پێشدەکەوێت بەتایبەتی کاتێک دیوانە شیعرییە بەناوبانگەکەی « گۆرانییە قەرەجییەکان» بڵاودەکاتەوە، لە تەواوی ئیسپانیادا ناوبانگ پەیدا دەکات. پاشان دووبارە دەگەڕێتەوە بۆ شانۆ و کۆمەڵێک شانۆگەری زۆر سەرکەوتوو دەنووسێت لە پێش هەمووشیانەوە› زەماوەندی خوێنین» هێندەی تر بەناوبانگ دەبێت.

لۆرکا نوێنەری ئەدیبە نوێخوازەکانی ئیسپانیا بووە لە سەرەتای سەدەی بیستەم، کەسێکی نوێخواز، ئازاد ، مرۆڤ دۆست بووە، ئەمەش لەکاتێکدا رەوشێکی نامرۆڤیی و جەنگ و شەڕ بەسەر وڵاتدا زاڵبووە. کۆمەڵێک هاوڕێی نووسەر و وینەکێشی بەتوانای هەبوو کە پاشتر ناوبانگیان لەجیهاندا پەیداکردو بوونە نوێنەری نوێخوازی هونەری و ئەدەبی بوون لە جیهاندا بەتایبەتی سیلڤادۆر دالی، پاپلۆ نیرۆدا. لەوکاتەدا جەنگێکی خوێناوی لە نێوان کۆماریخوازەکان و کودەتاچییە فاشیستەکان بەسەرۆکایەتی فرانکۆ روودەدات، لۆرکاش لەناو خەڵکیدا بە کەسێکی چەپ لەقەڵەمدراوە، هەرئەمەش وادەکات کە ببێتە دوژمنی دەسەڵاتی سەربازی فرانکۆ و پاش ئەوەی دەستگیر دەکرێت، لە 19 ئابی 1936 گوڵلەباران دەکرێت.

گولەبارانکردنی

هەتاوەکو ئێستاش لە تەواوی جیهاندا قسەوباسی زۆر لەبارەی کوژارن و گوڵلەبارانکردنی لۆرکا دەکرێت. هەندێک دەڵێن بەهۆی هەڵوێستی سیاسییەوە بووە،هەندێکیش دەڵێن بەهۆی ئەوە بووە کە کەسێکی هەمەسەکسوالە «هاورەگەزباز» بووە، رژێمی فرانکۆش وەکو نازییەکان ڕقیان لە هاوڕەگەزبازەکان بووە.

هەروەها گوللەبارانکردنیشی خۆی لەخۆیدا حکایەتێکی زۆر مەزن و جوانە، لەو ساتەی کە دوو سەربازی رژێمی سەربازی دەست بە پەلەپیتکەی چەکەکانیاندا دەنێت بۆئەوەی لۆرکا گوللەباران بکەن، ئەو دەستدەکات بە شیعرخوێندنەوەو کۆمەڵێک بەیتی شیعری زۆر جوان دەڵێت، کەهەتاوەکو ئێستاش لەناو ئەدەبیاتی جیهاندا بەناوبانگە و زیندووە. بەڵام ئەوەی مایەی ناخۆشیە، جەستەی لۆرکا ف□□د□ر□ت و کەسیش نازانێت لە کوێیە.

جێگەی ئاماژەیە لۆرکا پێشتر پێشبینی ئەم چارەنووسە ناخۆشەی خۆی کردووە ئەمەش لە پارچە شیعرێکدا دەڵێت:

من زانیم کوژراوم

لە قاوەخانە و گۆڕستان و کڵێساکان

بەدوای لاشەکەمدا دەگەڕان

بەرمیل و گەنجینەکان هەڵدرانەوە

سێ لاشەیان دزی

ددانە ئاڵتونەکانیان دزین

بەڵام هیچ کاتێک منتان نەدۆزی□وە.

بەدڵنیاییەوە لۆرکا پەیوەندییەکی زۆر خراپی لەگەڵ دەسەڵات هەبوو، هەرئەمەش بووە هۆی ئەوەی ببێتە قوربانی یەکێک لە رژێمە دیکتاتۆر و خوێناوییەکانی سەدەی بیستەم کە ئەویش رژێمی فرانکۆی فاشیست بوو.
حکایەتی لۆرکاش لەگەڵ دەسەڵاتی سیاسی، جیاواز نەبوو لەگەڵ حکایەتی شاعیرێکی تری هاوڕێی کە ئەویش بابلۆ نیرۆدا، شاعیری شیلیی بوو.

شاعیرێک لە ئەمریکای لاتینەوە

یەکیک لە هاوڕێ نزیکەکانی لۆرکا، بابلۆ نیرۆدا شاعیری شیلی بوو، پەیوەندی ئەم دوانە زۆر پتەو بوو، بەداخەوە لەرووی چارەنووسیشەوە وەکو یەک بوون. بابلۆ نیرۆدا شاعیر و ئەدیب و دیبلۆماتکارێکی بەتوانا بوو. ساڵی 1904 لە دایک بووە و ساڵی 1973 کۆچی دواییکردووە، هەندێکیش دەڵێن لەلایەن حکومەتی دیکتاتۆری پینۆشەوە، دەرمانخوارد کراوە و کوژراوە. ساڵی 1971 خەڵاتی نۆبڵ بۆ ئاداب وەردەگرێت.

نیرۆدا نەک لە شیلی بگرە لە تەواوی جیهاندا ناوبانگێکی گەورەی هەبوو، لەمبارەیەوە ڕەخنەگر و بیرمەندی ناسراوی ئەمریکی هارۆلد بلوم دەڵێت: بەهیچ شێوەیەک ناتوانین بەراوردی شاعیرێکی ڕۆژئاوایی لەگەڵ نیرۆدا بکەین. نووسەری ناسراوی کۆڵۆمبیی و جیهانی گابرێل مارکیز کە هاوڕێیەکی نزیکی نیرۆدا بوو، لەبارەیەوە دەڵێت: بابلۆ نیرۆدا باشترین شاعیری سەدەی بیستەم بووە

دیارە نیرۆداش خاوەنی حکایەتەکی زۆرە لە بارەی سیاسەت و شۆڕش و دەسەڵاتەوە، لەجیهانیشدا چ شیعرەکانی چ کتێبی بیرەوەرییەکانی، مایەی سەرنجی جیهان بووە لە کوردوستانیش شاعیری کۆچکردوو شێرکۆ بێکەس، زۆر هۆگری شیعر و کتێبی بیرەوەرییەکانی بوو، تەنانەت لە دیدارێکیدا دەڵێت: دەمەوێت بیرەوەرییەکانم وەکو ئەوانەی نیرۆدا بنووسمەوە.

ساڵی 1920 لە قوتابخانە «گابریلا میسترالە» دەناسێت، ئەم ژنە نووسەر و ئەدیب و دیپلۆماتکارێکی ناسراوی شیلییە و ساڵی1945 خەڵاتی نۆبڵ بۆ ئاداب وەردەگرێت. ئەم ژنە دەرگایەکی گەورەی ژیان و ئەدەب و سیاسەت بۆ نیرۆدا دەکاتەوە و کاریگەری گەورەی بەسەرەوە دەبێت.

نیرۆدا ساڵی 1919 یەکەم قەسیدەی خۆی دەنووسێت و ساڵی 1921 یش دیوانی شیعری « بیست شیعری خۆشەویستی» بڵاودەکاتەوە، ئیتر لێرەوە ئەم نووسەرە نەک لە شیلی بگرە لە تەواوی ئەمریکای لاتین دەناسرێت.

پاش تەواوکردنی بەشی زمانی فەڕەنسی لە زانکۆی سانتیاگۆ، ئەم زمانەش هێندەی تر دەرگای تر بۆ رووی ئەم نووسەرەوە دەکاتەوە.

نیرۆدا و سیاسەت

نیرۆدا لە سەردەمی خوێندکارییەوە لە زانکۆی سانتیاگۆ، پەیوەندی لەگەڵ گرووپ و کەسایەتییە چەپەکان دەبێت، پاشانیش تێکەڵی ژیانی سیاسیی و ئیداری وڵاتەکەی دەبێت و لە ساڵی 1927 ەوە دەچێتە بواری دیپلۆماتیی و لە کونسوڵگەریی و باڵیۆزخانەکانی وڵاتەکەی کار دەکات، لەرێشەوە جیهانبینینی زیاتر دەبێت و سەردانی وڵاتانی ئاسیا و ئەوروپا و ئەمریکای لاتین دەکات و خەڵکی نوێ دەناسێت.
لە ساڵی 1933 لە ئیسپانیا لۆرکا و گرووپی ئەدیب و هونەرمەندانی نوێخوازی دەناسێت و لەگەڵ لۆرکا پەیوەندییەکی ئەجگار بەتینی دەبێت. نیرۆدا لەکاتی جەنگی ناوخۆی ئیسپانیادا، پشتگیری کۆمارییەکان دەکات و دژی حوکمی فرانکۆ دەوەستێتەوە.

نیرۆدا و کۆشکی دەسەڵات

ئەوەی جێگەی سەرنجی منە هەڵوێستی سیاسی ئەم شاعیرە مەزنەیە بەرامبەر بە دەسەڵات. لەکاتێکدا ئەو لە دژی رژێمی دیکتاتۆری و فاشیستی خەباتی دەکرد، لەهەمانکاتیشدا لەبەر هەڵوێستی شۆڕشگێرانەی چەندیجار زیندانی کراوەو ئاوارە بووە، کەچی دەستی نزیکی کۆمەڵێک رژێمی دیکتاتۆر بوو لەوانە» ئەڵمانیا رۆژهەڵات و یەکێتی سۆڤێت». هەر ئەمەش وایکردووە کە لە بەشێکی زۆری وڵاتانی رۆژئاوادا هێندە خۆشەویست نەبێت. ئەو هێندە لە دەسەڵاتدارانی ئەڵمانیای رۆژهەڵات نزیک بوو، ساڵی 1949 تەواوی بەرهەمەکانی لەسەر بودجەی حکومەت بە چاپ دەکەن، کاتێکیش مرد، وێنەی ئەویان بە پوولی پۆستەوە کردبوو، ئەمەش زیاتر وەکو هاوسۆزی خۆیان بۆ ئەو شاعیرە دەربڕیی و بە شاعیری خۆیانیان دەزانی. لەهەمووی ناخۆشتر ئەوەیە، کاتێک ستالین ساڵی 1953 دەمرێت، یەک قەسیدە بۆ ستالین دەڵێت و دواتریش دەکرێتە گۆرانی، زۆر ستایشی ستالین دەکات، ئەمەش لەکاتێکدا کە ستالین ملیۆنان هاوڵاتی خۆی کوشتووەو حاکمێکی دیکتاتۆر و ستەمکار بوو، دژی بەشێکی زۆری نووسەرو شاعیرو هونەرمەندانی روسیا بوو. . ئەم هەڵوێستەشی دەبێتە لەکەیەکی ناشیرین بۆ کەسایەتی ئەم شاعیرە هەست ناسکە.
هەتاوەکو مردنی هێندە لە ئەوروپا و ئەمریکادا گرنگی بەکارەکانی نەدرا، بەڵام پاشئەوەی پینۆشی کودەتای بەسەر ئالیندی کردو کۆتایی بە ژیانی دیموکراسی هێنا، ئینجا رۆژئاوا گرنگی بە کارو

بەرهەمەکانی نیرۆدا دا.

ئەو نزیکییەی لە دەسەڵاتی سیاسی وڵاتەکەیەوە، وایکرد دواجار ببێتە قووربانی، ئەوە بوو کاتێک جەنەڕاڵ پینۆشێ کودەتا سەربازییەکەی کرد، دەستیکرد بە پاکتاوکردنی تەواوی ئەوکەسانەی کە لە پارتی کۆمۆنیست و چەپەکانەوە نزیک بوون، نیرۆداش جگەلەوەی کەسێکی چەپ بوو، هەروەها هاوڕێی و دەستی نزیکی سیلڤادۆر ئەلیندی سەرۆکی هەڵبژێراو بوو، هەربۆیە کەوتە بەر هەڵمەتەکە. هەرچەندە کاتێک ساڵی 1973 دەمرێت، حکومەت وای رادەگەیەنێت کە بەهۆی جەلدەی دڵەوە مردووە، بەڵام پاشان ساڵی 2013 کاتێک تەرمەکەی هەڵدەدەنەوە دەیپشکنن، ئینجا دەردەکەوێت کە رژێمی سەربازی پینۆشێ ڕۆڵی لە کوشتنیدا هەبووە.

دوا قسە

هەموو ئەو شاعیرانەی کە باسمکردن، بەرهەمەکانیان جگە لە شیعرە سیاسییەکانیان، مایەی جوانی و گرنگی پێدان بوون لەلای جیهانەوە. بەدڵنیاییەوە گەر سەیری مێژووی ئەدەبیاتی جیهانی بکەیت، پڕیەتی لە حکایەتی سەیرو سەمەرەی شاعیران لەگەڵ کۆشکی دەسەڵات، من تەنها باسی ئەم شەش شاعیرەم کرد، شاعیری زۆریش ماون کە باسیانم نەکردووە، هەوڵ دەدەم لە کاتێکی تردا، باسی شاعیرانی کورد و دەسەڵاتی سیاسی بکەم.

سەرچاوەکان:

1 . خبراء: الشاعر التشيلي بابلو نيرودا «لم يمت بالسرطان. www.bbc.com/arabic
www.whoswho.de /pablo-nerudal.2
Suche nach dem Grab des Poeten Garca Lorca/www.dw.com/de.3
4 .مایاکوفسکي: لغته، ثورته، موته//www.bidayatmag.com
5.الجواهري .. شاعر مداح ومتناقض ومتقلب المزاج/ جهاد فاضل www.raya.com

6. سعاد الصباح اعدمت قصائدها في عشق صدام . www.watan.com
7.ماياكوفسكي… الناطق الشعري باسم ثورة أكتوبر الروسية/ جريدة الشرق الاوسط. الاثنين – 29 شوال 1438 هـ – 24 يوليو 2017 مـ رقم العدد [14118]
7. من هو المتنبي/ www.arageek.com
8. اميل زولا. في الرواية و مسائل أخرى.ترجمها عن فرنسية. حسين

عجة. الطبعة الاولى. هيئة ابو ظبي للسياحن و الثقافة. 2015

دووشیعری سروە ساڵەیی

تێـــنوسێکی قەبارەبچوك شتگەلێکم تیا نـــوسی
کەم کەمە قسەی خۆش
لە تەنگژەکان لاپەڕەکانیم شین ومۆر دەکردەوە بە
گازاندەی بێ چارە وهۆ ،لەبری چاکەی سەربەخۆ
بۆ نمونە جارێکیان نەخۆش بووم
نامەیەکی دوورو درێژم نوسی..
نوسیبووم
تاییەکی گەرمم لێیە،خۆزگە لەلام بووایەی
وتـــایە گەرمەکەمت ساردوهێورکردبایەوە بە ڕوخساری
ی□ئارامت ،و مەرهەمی پەنجەکانت ،
بەهەنیە ونێو تاڵەکانی پرچم گوزەریان کردبایە ،هێندەی نەبرد
لەرز جەستەی شەکەت کردم …کوا لێرەبوای
ملپێچێك.. یا بلوزێکی شیعرت ل□ بەرکردبام
تا جیڕەجیڕ و شەقەی ددانەکانم
وشەی ناوتیان نەقرتاندبووایە ،یا نیگایە گەرمەکانت وەك
فەرویەکی جەمسەرەکان بیانپێچابووایەم
لەبری ناردنی نامەکە لەژێر سەرینەکەم دامنا
لەخەونمدا ..هاتی،و نەهاتی
ی□ئاگام لە خەونیش نەما،
چما!
تەنیایی بەغیلی بە خەونیش دەبا،
ی□ئادەمی مەخڵوقێکی چلورەییە
بەستەڵەکە
هەست کێشمەکێشی لەگەڵ ناکا،
ناساغیش بۆلای یەکمان نابا وڕامانناچڵەکێنێ…
دوورکەوتمەوە ساڵانێکە هەموو وەرزەکان وڕەنگەکانی گەڵا ، گۆڕان
یەك لە دوای یەك
تەمەن گرژبوو و هەستەکانم لەناو بران،
نەپرسیت ونەهاتی ونەگووتت

بۆ نەهاتی
كە سەرسەخت□ ی□ئادەمی لەدووری ی□ئازیزانیشی بێباكە..
لە شار بووم
زانیت ونەتزانی
درمە ،هەراسانە
هامشووم
زانیت لە كۆڵانە تەنگەبەرەكەی پزیشكان كاغەزی
چارەسەرم بۆ نوسرايە وبە تەماشاییەكی
بە نوكی پەنجە و ڕۆیشتی..
نەتزانی پەنجەی دەست هەژمار
تیشكی هەتاو دەبینم وخەو ب□ ی□ئومێد و
پرچی ی□ئ□ندێشە دادەهێنم ..
هەر عەیامێكە وڕادەكشێم جەستەیەكی شەكەت ناپرژێمە سەر ما□یئاوایی …
بونیادەم دڵ ڕەقە لە دەردە كوشندەكانیش لایەك ل□ی□ئازیزانی ناكات□و…
بە نامرادی دەنوێ چاوی ماندوویتیشی هەر لەڕێی..
لە ڕێستوڕانتەكە دانیشتبووی
نەهاتی□ ی□ئەو دیوی مێزەكە بۆ هەواڵێكم بەڵام دزەی دەكرد نیگاكانت
دەستەكانی هەردووكمان وەك تاڵە سپیەكانی سەرمان
پڕ بوون و نەبوونی بەرامی بێ یەكیمان
نەهاتی..
كەوات□ ی□ئادەمی سندوقێكی بەتاڵە
نە ناساغی
نە چەرمەسەری
نە دووری ی□ئازیزێك
پڕی ناكات□و ل□ س□ز
ی□ئ□و□ی د□توان□ ی□ئ□و ی□ئام□ر□ ب□ ت□ل□
وی□ئ□و تارە بێ تۆنە
بژەنێ وب□ی□ئاگای بهێنێت ..
پڕاو پڕی بكا لە نزیكبوونەوە وفێرمانبكا لە خۆشەویستی
مەرگە و بەس
بۆیە كەمردم وەرە لە تەنیشت چراكەی لای سەرینەكەم
نامە نەنێردراوەكان ببە …و
سەردانم بكە .. تەنیا
وەرە ..

یـٔەوەی بونیادەم فێری خۆشەویستی وسڕینەوەی
ڕق دەکا
مەرگە …مەرگ

-——————————

یەكەم جار ،
یەكەم نیگا،

كەبینیتم دڵەخورپە دایگرتم،
نەمدەزانی بۆ ..
بەڵام زانیم شتگەلێكی سەروو هێزەو دەگوزەرێ
دەمزانی
ئەو ڕۆژە ڕەنگەكان ئاوێتەبوونە
وەك پایز جوانی لە پەڕێك و
خەزان لەپەڕی ئەودیوی بە پەنهایی دەمانبینێ و زوو دەردەكەوێ…
دەمزانی سەوزەڵانـێ لە بارستایی گەورە ڕەگ دادەكوتێ لە دڵمەوەو
بەرگەی ناگرم و زوو هەڵدەوەرێ…
بەڵام نەمدەزانی وا زوو لەپەلوپۆ هاوێشتن بازنەیی
دەمكەوێنێ،
ئەو ڕۆژە بڕێك بێ حەوسەڵە دیار بووی
بەڵام دانسقە پر سەلیقە
هاتیە گۆ ،
كاتژمێرێكی قەبەت لە دەستبوو
میلەكانی وەك ڕۆژگار پەلەیان بوو ،لێدەڕوانی و دیسان بێباكانە
دەهاتیەوە گۆ،
منیش بێ یەك نوقە سەرم دادەخست و
كەم ،كەمە ..
وەك دڕندەیەكی كێوی ڕاوی نیگاكانتم دەكرد،
دەمزانی ئەو ڕۆژە… جیاواز بوو
بەجیاوازی دەڕوات و
گەرنەمێنتەوەش
جیاواز مشتی یادەوەری پڕ جێدەهێڵێت..
ئەوەی نەمزانی بۆ ت□پ□□□ی و ڕووخا
پردی نێوان دوو نیگا،
ئەو ڕۆژی كراسێكی سپیت پۆشی بوو
هێندە بە پەرتەوازەیی ،پەڕی كورسیەكەت گرتبوو
دڵۆپە قاوەكانی كە دەڕژانە یەخەی كراسەكەت

شایەتحاڵی ئەو شڵەژانەتبوون ،
گەمەی… دەست وکا تژمێرەکەت،
داکردن وپۆشینەوەی …چاکەتە نەرمۆکە بەهاریەکەت،
شتگەلێك عەیارانە دركم پێدەكرد
توند …
خۆت دەگرت.. پێی نەزانم ..منیش
تەواو وەستاو بێ جمەیەك واق وڕماو
وەلێ،
بڵقی گڕکانێك سارد …سارد
ڕووم□ تەکانی گەرمدەکردم ،
ڕۆژگەلێكن
جوانی دەبارێنن
پڕوشك دەهاوێژن
بەركەوتەی هیچ نابن ،هەوێنێك جێدەهێـڵــن و
وەك دوو جەمسەر ،هەرگیز ناتگەیەنن…
زۆر شت هەن جیاواز بگرە مر□ۆ□کانیش هەن لەهیچ كەس ناچن،
ڕۆژگەلێكیش هەن ..وان ..
ڕۆژگار هەیە… لەسەرووی هەموو ڕۆژەکانەوەن
بەروارەكەی
ڕوانینی دووری ..خۆرەكەی
تریفەی سەرلێوی.. مانگەكەی
ئەو كزەبایەی لەشۆشتەکانی یاری بە عەترەكەی دەكا
ئەو تەنیاییەی كە لەناو مر□ۆگ□لێك پەرتەوازە هۆشت دەبا ،
ئەو ڕۆژە لەیاد دەرناچێ
لە سوچێكی ناخەوە تەرا..
قەدەر..قەدەر
سەرێك هەڵدەبڕێ و لە تاریکی كپ دەكرێ
بەبەرچاوا پەیكەرئاسا لەنگەردەگریت هێندە نابا وەك
شێرەبەفرینە دەتوێتەوە و بێ ئەرزش بەڵام هەرگیز
بۆ هەتا ون نا بێت.

سروە ساڵەیی

ناوی کتێب: زمان و بیرکردنەوەی شیعری … نووسەر: حەکیم مەلا ساڵح

بابەت: لێکۆڵینەوەی ئەدەبی
تایپ و هەڵەگری و ڕێنووس: نووسەر
نەخشەسازی ناوەڕۆك: سامی عەلی بندیان
نەخشەسازی بەرگ: میدیا ئیبراهیم شکاك
چاپ: چاپخانەی ڕۆشنبیری – هەولێر/ 2016

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن …

PDF

نامەی پێریدەخت، بۆ سەید مەحموود…نووسین: حامید عەسکەری وەرگێڕان: دادیار ئازاد

بە ناوی گوڵاوی خۆشەویستییەوە

لەدەورت گەڕێم.
دەردت لە گیانم بکەوێ.
مردم و ژیامەوە، تا نامەکەت گەیشت.
ئەم دوورییە بۆ دین و ئامانە، هەر بەجارێک ماڵی وێران کردووم!
ژن کاری نەوماوە و چێشتلێنان و گسکدان و پاکردنەوە و هەڵگرتن و دانیش، نەیکوژێت، ئەم بەهاودەمی و دوورییە هەر دەیکوژێت.

لە نامەکەتدا گوتبووت: دە بەندە کراویت.
ڕاستە بەندی دەم پسا!

دەک پەریدەختت دەبەر بمرە. مەردی کەوتەتە دەست پۆلیسان و ئەویش بەخەبەر بووە و لە زوورەکەیدا قژی هەڵنیوەتەوە!
ئەوەی گیانی من و تۆی بەدەستە، خۆی شایەدە و ئاگای لەیە،
کە حاڵوباڵەی دەڵێی منیش، هیچی لە زوورەکەی زیندانی تۆ کەمتر نەبووە.

بارودۆخی وەڵات هیچ باش نییە.
مەشروتەچی، کۆڵان بە کۆڵان وەک پرتەقاڵە چرچ و داوەریوەکان، بەسەر درەخت و دارەڵاکانی شاردا هەڵتەقیون.
وەڵامی ئازدایخوازان ئاگر و ئاسنە، شاربەدەرکردن و دارکاری و فەلاقەیە!
ئەم ڕۆژانە دەم هەر بەو شووشە گوڵاوە خۆشە، کە لە ئەورووپا بۆت ڕەوانەکردووم.
شەوانە لە بسک و کەزیمی هەڵدەسووم.

سەید مەحموود گیان…
بوومەتە ماینەکی سەرکەش و بزەو.
نە قامچی، نە تانەوتەشەری باوکم دەستەمەم دەکات،
نە گفتولفت و دەدانەوەی دادەشم.
ئارەقەی شینومەرم پێ کردوون و بە کەسیشیان ڕەکەف ناکرەم.
سەرباری ئەوەی خەشم هیلاکم و هەنهەن ئارەقە دەردەدەم.

سەید گیان دەزانیت:
ژن کە پێگەیشت،
دەبێت دەی بە کەسێک خۆشبێت و هاودەمەکی هەبێت.
دەی بەهاودەم هەر زوو؛
لە بەریەک هەڵدەوەشێتەوە.
سیس دەبێت.
بەگەن دەبێت.
دادەڕزێت.
دە ناسکە، ڕێک دەڵێی ئاوریشمە!

نە دەست و دەم دەچێتە ئەوەی؛ بە دارچین سەر حەڵوا و شلەزەرد بنەخشێنم،
نە شەوق و زەوقی وەسمە و سوراو و سپیاوم هەیە.
دوێنێ دادەم دەیگوت، برەکانت دەڵێی پەچکی بزنن.
حەقی ئەوە وا دەڵێت؛ مادام بە برە ناچن.
چ جیاوازییەکی هەیە، لە پشتی چاوم دوو پەچکەبزن هەبن، یانیش

کلکەمشک و تاڵە زێڕ!
بە قەولی باوکم: چاو هەر بەکەڵکی ئەوە دێت، "دلبەر"ی پێ ببینیت.

تۆ لێرە نیت، کوپەی ئەسکەنەجەبینی قەزوینی؛ کە زۆرت پێ خۆشبوو.
لە ژێرزەمینی چێشتخانەدا بمێنێتەوە و ن□ بێتە ژەقنەبوت، ئەدی ئەمە
کاری خوا نییە!
جا چلەشی بەسەردا تێپەڕیوە.
هەروها بەسەر دڵی منیش.

تەمەنم بێتە سەر تەمەنتان ئاغا سەید.
بە سەری پێغەمبەری باپیرەگەورەتان،
نیازی بێڕوویی و پرتەوبۆڵەم نییە، بەڵام بە خوا سەبرم نەما!
گومانم هەیە، لە کۆلێژی پزیشکیی پاریسدا، بەشی ئەوە فێرە پزیشکی
بووبیت، کە لە چارەی دەردی دووری و دابڕان تێبگەیت! بەسە
بیبڕەوە.
سەرێک لە "یەزد" بدەوە و بە هاواری دڵم بگە.
برینانم ساڕێژ بکە و دواتر بگەڕێوە ئەوێ.

سەبوریی من هەر ئەو نامەیە بوو، کە بەدرەنگەوە گەیشتە دەستم،
لەگەڵ ئەو شووشە گوڵاوەی؛ کە خەریکە وا تەواود□ بێت.

کە دەڵێن ژن (ناقسیول عەقڵ)ە،
ڕاست دەکەن، وایە!
ئەگەر عەقڵم هەبووایە؛ کراسەکەتم بەسەر سەرینەکەدا نەدەکێشا،
کەزییەکانیشم بکەمەوە و سەری پێدا بکەم!
ئەوەنییە تۆ پیاویت!
ئێوە کە عەقڵتان تەواوە و بێعەیبە.
ئێوە کە ئەوڕوپاتان بینوە و پزیشکیتان خوێندووە.
بفەرموو وەڵام لێ بگێڕەوە: بزانم ئەو "زەعیفە" و "ناقیسول
عەقڵ"ە قوڕی کوێ بە سەری خۆیدا بکات!

بەڵاگێڕت پەریدوخت.
ماچێکیشم ڕەگەڵ داوە.

نووسین: حامید عەسکەری
وەرگێڕان: دادیار ئازاد

کتێبی (پریدوخت، مراسلات پاریس/ طهران)، بریتییە لە (٤٠) نامەی
ئەدەبی و عاشقانەی نێوان دوو کەسی خەیاڵی.

(پەریدۆخت) کە لە ئێرانە و، (سەید مەحموود) کە بۆ خوێندنی پزیشکی لە فەڕەنسا یە.
بنووسی کتێبەکە (حامید عەسکەری)یە. کە نامەکان زادەی خەیاڵ و هەستی ئەون، بە شێوە و سەبکی زمان و ئەدەبی سەردەمی قاجارەکان نووسراون.
لەپاڵ هەستی خۆشەویستیی ژنومێردانە و دەردی دووری و دابڕانیان، هەندێک بابەتی سیاسی و کۆمەڵایەتیی ئەو ڕۆژگاریشمان بۆ دەخاتەڕوو.

ناوی کتێب- لەقینی بەردەکان … نووسینی- سەلام عومەر

ناوی کتێب- لەقینی بەردەکان
بابەت- رۆمان
نووسینی- سەلام عومەر
پیت چنین- نووسەر
دیزاینی بەرگو ناوەرۆك- هێرش مەغدید
چاپخانە: تاران
چاپی یەکەم 2020

[بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێر□ بکەن …]()

تازەترین پێناسە بۆ عەشق

ئەوەیە عەشق پێناسە ناکرێت .. بەشی دوانزە..خەدواندنی: ستیڤان شەمزینی

ستیڤان: خۆشم دەوێی، بیرت بێت لە چ سەختییەکی ژیاندا عەشقی تۆم لە بیر نەکردووە، تۆ دەبێت نەهێڵیت بمرم، زۆر ئیشم ماوە و هیچ خەونەکم نەهاتۆتە دی!!. ئاخر هەمیشە لە شەودام و ڕۆژی من مەرگە بۆیە نامەوێ هەڵبێ!!، ئێستا وەرە تەنیشتم یەک ماچم بکە، تاکوو هەزاران ساڵ تامی بکەم.
لیزا: لەسەر هەموو شوێنێکی جەستەت سروودی ماچ دەنووسمەوە، لەناو تۆدا وەک پشکۆیەک بەهەمنی گەشاومەتەوە.
ستیڤان: بیرمە یەکەم سات نیگای گەرمت دڵی منی وەک تەنوور گەرم کرد، بیرمە یەکەم چرکە سیحری چاوەکانت تۆوی عەشقی لەناو رەحمدا چاند.
لیزا: ژیانی هاوچەرخ عەشق تەنانەت سێکسیشی خاڵی کردۆتە لە بەها و مانا راستەقینەکەی خۆی!.
ستیڤان: مرۆڤی هاوچەرخ چەند لە رووی تەکنەلۆژییەوە گەشەی سەندووە هێندەش لە بەها بەرزەکان پاشەکشەی کردووە! عەشق بووەتە حکایەتێکی گوێ ئاگردان و زۆرترین پرسەکانی سێکسیش بریتین لە پرسەیەکی میکانیکی رووت کە لە بری چێژ بەخشین، مرۆڤ ماندوو دەکەن.
لیزا: چۆن دەکرێت عەشق سێکسی تیا نەبێت یان سێکس عەشقی تێدا نەبێت؟.
ستیڤان: سێکسی بێ عەشق تاوانە و عەشقی بێ سێکس پووچە. ئەمەش تازەترین پێناسەی منە بۆ عەشق.
لیزا: تازەترین پێناسە بۆ عەشق ئەوەیە، عەشق پێناسە ناکرێت!.
ستیڤان: پێناسەکردنێکی جوان بوو، خۆی لە خۆیدا ئەمەش پێناسەیەک بوو. بەڵام من عاشقی تۆم، ئەو گوڵە بەهارییەم لە پایزی دەستدا دەڕوێم. ناهێڵم کریستاڵی دڵت درزی تێبکەوێت.
لیزا: لە شکاندنی شوشەی دەمدا، تاکە زیانمەند هەر خۆتیت.
ستیڤان: وایە، دە وەک بلوری چرا وایە، وریای نەبیت نەک هەر دەشکێت بەڵکو خۆت ئامادە بکە بۆ تیغبوون بە پارچە شکاوەکانی ئەو بلورە ناسکە! دڵی منیش لەو بلورە ناسکترە، بەڵام زۆر سامناکانە تیغت دەکات و زامی قووڵ لە تۆدا دروست دەکات!!.
لیزا: گوومان لە عەشقت دەکەم، ئاخر چۆن دەتوانیت کەسێک تیغ بکەیت

بەشێک بووە لە وجودی تۆ؟! .
ستیڤان: من وردوخاش دەبم و تۆش یاریی بە پارچەکانم دەکەیت، ئەوە دەتبڕێت!! شووشەی شکاو چ گوناهێکی هەیە لە کاتێکدا خۆت وردوخاشت کرد بێت؟!.
لیزا: کەواتە کاتێک هەموو شتەکان د□د□□نیت تەنیا عەشق دەتهێنێتەوە مایە، کاتێکیش لە عەشقدا د□د□□یت هیچ سەرکەوتنێکی تر ناتهێنێتە مایە!.
ستیڤان: نیتچەی فەیلەسووفی ئەڵمانی هەمیشە ئەمەی دەگووتەوە "مرۆڤ بوونەوەرێکی ناتەواوە، هەر کاتێک خۆشم بووێت، خۆشەویستییەکەی دەمکوژێت!" ئەوەتا منیش ئەوەندە تۆم خۆشدەوێت و هێندە قووڵ رۆچووم لە ئەوینتدا بواری گەڕانەوەم نەماوە، هەروەک ئەوەی لە بەرزاییەکەوە فڕێدرابمە خەرەندێکەوە، بەدەم ئازاری ئەو عەشقەوە دەمرم. ئەمە قسەیەکی تۆقێنەرە، بەڵام چەندیش ترسناک بێت قسەی مێشکی خۆم دەکەم.
لیزا: منیش لەسەر چوار رێسا چینییەکە خۆشمدەوێی! ئەوانیش بریتین لە: مایتری واتە هونەری دڵخۆشکردنی خۆشەویستەکەت. کارۆنا واتە لابردنی ناخۆشییەکانی سەر رێی خۆشەویستەکەت. مۆدێتا واتە هەستکردنی بەردەوام بە خۆشی خۆشەویستییەکەم. ئۆپیشکا، واتە هاوسەنگی لە نێوان خۆم و خۆت، بەو جۆرەی من هەر تۆم و تۆش هەر من. کەواتە هەرگیز مەڕۆ لە جوگرافیای دڵی من.
ستیڤان: بە من مەڵێ مەڕۆ، چوونکە نە قاچی رۆشتنم ماوە، نە باڵی فڕین. تۆ پێتوایە لەو گەردوونەی خۆم کە هەر تۆیت دەتوانم بۆ کوێی تر بڕۆم؟ گەردوونێکی تر لە کوێ بدۆزمەوە؟.
لیزا: لە عەشقدا دوو مرۆڤ بوونی نییە، یەک مرۆڤ هەیە، یەک جەستە و هەست و نەست و رۆح هەیە. ئەگەر عاشق هەست بە ئازارەکانی مەعشوق نەکات و ئازاری پێوە نەکێشێت، ئەگەر غەمەکانی عاشق دڵی مەعشوق دانەخورپێنێ، ئەو پەیوەندییە هەرچییەک بێت عەشق نییە. کافکا وتەنی "سەری هەر سەدەیەک تەنیا یەک عاشق دەردەکەوێت". لەبەرئەوە عەشق کردەیەکی دەگمەن و شازە، بۆیە مەرج نییە هەموو پەیوەندییەک سەرەنجام بگاتە عەشق، ئەگەر پەیوەندیی لە دامێنی پرۆسەکەدا بێت، عەشق دوا پلە و خاڵی کۆتا و باڵایە.
ستیڤان: عەشق دەبێت بەرچوو "موعجیزە" بخوڵقێنێت، ئەگەر وا نەبوو لە شوێنێکی تر و لە ژێر ناونیشانێکی دیکەدا بۆ پەیوەندییەکەت بگەڕێ. عەشق دەبێتە تاڵاوت لا بکاتە شەربەتی ژیان، دەبێت مازۆخی بیت و ئازار بە خۆشیی لێکبدەیتەوە و وەک بادە بینۆشیت. عەشق بە حوزن و کارەسات کۆتایی دێت، ئەگەر هەموو لەحزەکانت هەر شادیی و ئاهەنگ و قاقا بێت، ئەوە بزانە عەشقت دۆڕاندووە، لە مەملەکەتی

ئاهەنگ و کەیف و سەما مافی پێنابەرێتی هەمیشەییت وەرگرتووە. عەشق چاوبازیی و دەستبازیی نییە، وەلێ لە نیگایەکەوە دەستپێدەکات و بە ئازارێکی جاویدانی و فەوتانێکی پڕ لە سوێ کۆتایی پێدێت.
لیزا: عەشق چییە و چیش نییە؟ عەشق هەموو شتێکە و هیچ شتێکیش، عەشق بە دەست ناگیرێ، بە چاو نابینرێ و بەیان ناکرێت، کەچی باری قورسترین ئەرک لە ئەستۆمان دەنێ!!، بە ئەوەی هەست بە لەرینەوە و بزاوتنی بکەین، پاڵمان پێوە دەنێت بۆ دروستکردنی ئەفسانە و خوڵقاندنی بەرچوو، بە ئەوەی ڕەنگی دیار بێت، ڕەنگی خەیمان پێدەبەخشێت، بە ئەوەی تامی لە توانای وەسفکردندا بێت، هەموو ئازارێک دەکاتە باسوق، هەموو ڕێگەیەکی پڕ کەسپ و کەندەڵان لە بەردەممان‌دا دەکاتە ساباتێکی دڵگیر و کۆژێکی تژ لە گوڵ و دیمەنی دڵڕفێنی ژیان.
ستیڤان: عەشق دەمانکاتە کۆیلە و دیلی مەعشوق، وەلێ ئازایەتییەکی تەواومان پێدەبەخشێت. لە عەشقدا هێندە ئازا دەبین، سەر لە هیچ ناهەموارییەک ناکەینەوە، کەچی هێند سەیرە، ئەوەندەش ترسنۆک دەبین، وا دەزانین کۆتایی عەشق، کۆتایی هەموو شتێکە لە پێشیانەوە کۆتایی خۆمان، واتە کۆتایی فیزیکیی و ڕۆحی خۆمان وەک بوونەوەرێک.
لیزا: عەشق پێناسە لە خۆ ناگرێت و کورت ناکرێتەوە بۆ چوارچێوەی یەک پێناساندن، ئەمەش پێچەوانەیە لەگەڵ خووی ئەکادیمییە شارەزاکان کە فێربوون پێناسەیەکی دیاریکراو ببەن بە باڵای هەموو شتێکدا. قەتیسکردنی عەشق لە بۆتەی یەک پێناسەدا، هەوڵێکە بۆ تیرۆرکردنی، تەقەلایە بۆ سنووربەندکردنی لە میانەی یەک چێوەدا، ئەوەش پێلوپێکردن و ڕووتکردنەوەیەتی لەو مانا و تان و پۆ بەربڵاو و گشتگیرەی هەیەتی.

تێبینی:
ئەم تێکستە بریتییە لە مەنەلۆگ نەک دیالۆگی دوو کەس، کەی بەشەکانی ئەم مەنەلۆگانە لە نێوان 2010-2017 نووسراون. لە بەرگی دووەمی کتێبی “قوتووی عەتار” لەلاپەڕەی 488-522 بەشێوەی کتێبی کاغەز لە ساڵی 2018 چاپ بوون

ئاشووبی کاتژمێری بوون ... شیعر/ کاوە عوسمان عومەر

تۆ لە پرسیار ناوەستی
کێ تیشکی یەکەمی بوونی نارد،،
کێ لە کاژێرەکان جەستەی دروست کرد،،
کێ لەسەر قەڵای کاتژمیری بێ هودەیی...
چاودێری هاتنەوەی...
خێڵە گەڕاوەکانی مەرگی کرد؟
خۆت ئەبیتە گۆرانیەکی بیرچوو،،
کاتێک کاسێك لە ڕۆح،،
وا خەریکە لە شەرابی ..
خۆشبەختی بەتاڵ ئەبێ،،
عوودی زەمەن، لە ئامادەیی،،،
هەستی مرۆڤە پەرتبوەکان بەجۆشە،،
بۆ ئاوێزانی گڕێک..
لە دڵێک،،
لە خۆڵەمێش،
بۆ دڵیکی تر..
لە خؤڵ و زیخ ،،
گڕی دڵە کەم تەمەنەکان،،،
هێندەی خۆر،،
بەجۆشن بۆ خۆسوتان،،
گڕکانێکە لە حەز،
لە ناو چاوی گەردوونی بوون،،
هەر بوونێک خۆی،،
داهاتوشی هەر سەرابە ،،
بوونەکان، بەڵام لە پەلە قاژێی...
گاڵتەجاریانە ناوەستێ،،
بە چنگە لمێک لە وشەو...
خەو، تەنها چرای کزی..
بەردەم چەڕەدوکەڵی..
چارەنوسیان دائەگیرسێنن،
پاشان سەوڵەکان،،،
لە قەڕاغ ڕوبارا چیدەکەن،

کە باڵی فلەیمنگۆی دەربازبوون سوتا بێ،،
بەلەم خۆی دیار نەبێ؟
مرۆڤیش خودی خۆی،،
کتێبی بیرەوەریە،،،
کەچی لە کتێبخانەی ئەفسانەی…
دارستانەکانی ئەندێشەدا،،
بە دوای شیعری گوڵە لەیلەک..و..
شەونمە مانگ و گزنگە ترێ،،،
نێرگزە لێو ئەگەڕی،،
هەربۆیەکیشە من شەپۆلەکانی..
ژیانم بەلا داوە،،،
تا هیچ نەبێ…
لەم چەند ساتە دۆزەخیە قەشەنگە،،
لە ژێر کاتژمێری مەزنی بوونا،،
چنگێ ئاورینگی ئەبەدیەت بگرم،،،
ئەی پلیکانە کریستاڵیەکە،،
بەرەو تارای پەمەیی مانگ،،،
ئیتر دەروازەیەک پیشاندە،،
ڕێیەک، باڵە فڕێک، هانایەک..
بەڵام ل□ بەردەم قەڵای کاتژمێرا..
هەمیشە مەترسی پەرتبوونە،،،
گەر خەیاڵ نەبێ
لە فیردەوسێ لە سروتی سەمای خۆسوتان،،
پشویەکی فێنکەرەوەی ڕۆح ،،
هەرگیز نا بێ،،
ئای ئەبەدیەتی شیعر،،،
ئای شەپۆلی زەریا،،،
تەنها تارای پیرۆزتە..
ڕووی سەرابیم لە جوانی …
گزنگێکا وون ئەکا،،
نزرگەیەک لە شیعری ماچی کازیوەیەک ،،
بۆ گوڵە لەیلەکی عیشقێک،
گەرچی تەمەنی ،،
لە باڵەفڕەی پەپولەیەکی…
ئاوی کەمتر بێ،،
تەنها مێرگی ڕەنگینی..
ناو دڵی مەستە،،،

ئەبەدیەت هەڵها تنە بەرەو..
کێڵگەی گەنمە سەرخۆشەکان،،
لە ژێر گیتاری شینی خۆرا!
بەڵام لە بەردەم قەڵای کاتژمێرا،
کەس ڕۆحی شەکەتی ئەوی تر نابات،،
هەرکەسەو لەم شانۆ تراجید کۆمیدیا یە..
بەردەم قەڵای مەزنی کاتژمێری بوون،
بەشی هەڵگرتنی پریاسکەی..
ئێسک و پروسکی خۆی ئەکات،،
باشترە تەنیا بیت،
کاپتنە نادیارەکە،،
لەسەر قۆقیانووسی بێ سەرەتاو کۆتایی ووتی،،
بێ ئەوەی کەشتیش دیاربێ،،
سەرکەوتن و نشستیش،،
لە نێو جەنگەڵی بوون،،
لە یەک وشە و یەک فرمێسک و یەک خەند□ یە،
من بە کاپتنی ئازیزم ووت،،
گەر دوا ئاراستەی سەفەر دیارن□ بێ،،
کەشتی خۆی وون ن□ بێ،،
مەی ئەبەدیەت..
تەنها لە گۆزەی ڕژاوی منداڵی بێ،،
جوانی تەنها ل□□زمەی ..
بەهارێکی بە پەلە بێ،،،
ئەمە چی دادێکە،،
چی ئافاتێکە

وێنەکە کارێکی هونەری فۆتۆگرافەری ئەڵمانی
(Stefan Keller)
بە سوپاسەوە لە پەیجی فەرمی خۆی وەرگیراوە.

جەژنی دڵتەنگی ... شیعر : ایرج جنتی عطایی...وەرگێڕانی : پشکۆ ناکام

" جشن دلتنگی "
ئاواز : آندرانیک
گۆرانی: ذاریوش اقبالی

-_____

شەوی دەست پێکردنی
کەچی تۆ
شەوی شکستم
لە خودی خەما بوو
شەوی نا میهرەبانی تۆ
شەوی لە پەل و پۆ کەوتن
و
دانیشتنم بوو
شەوی بە تۆ
شەوی بە من
شەوی دڵە مردووەکانی تەنهایی بوو
شەوی ڕۆشتن
شەوی مردن
شەوی دە هەڵکەننی من
لە ئێمە بوو

بە هەڵاتنی عەشقی من و تۆ
هەم زەمین ، هەم ئەستێرە
بەخشندە نەبوو
لە کەچی تۆیا
ئەشکەنجەم خوارد
کەچی تۆ
لووتکەی خۆڕاگریم بوو
چۆن بە باوەڕەوە
خەم تێپەڕان
کەچی من

کۆتاییم بوو لە خۆم

بگە فریام
بگە فریام
تۆ ئەی ڕزگارکەری
ڕەگ و ڕیشەم
بگە فریام
بگە فریام
تۆ ئەی دڵەی ماتەمی من
لە هێرشی شەوا نەی زەمین
جگە لە دۆڕان
چیتر نەبوو بەشی من
بە پەڕ و باڵی خاکی من
ئارەزووی دوا فڕین نیە
بێ تۆ، دووبارە گەڕانەوەیەتی
بۆ شەوی بێ پەنایی
سەنگەری ترسم لە خۆم
مەڵحەنی زامی دێرینی من
لە کوێ..!
بۆ دۆزینەوە لە ئاوێنەیا
جادەی سەوزی وون کردن
لە کوێ..!

بێ تۆ لە تۆزی وێران□یا
دووبارە وون بوو
لەگەڵما خواستی خاکی
زەوی بوو
بە سەرکەوتنی ئەستێرە
تۆ پردت داخست
گەر دۆڕاووم لە تۆیا دۆڕاووم
گەر دۆڕاوویت لە خۆتا دۆڕاوویت

بگە فریام
بگە فریام
تۆ ئەی ڕزگارکەری
ڕەگ و ڕیشەی من
بگە فریام
بگە فریام

ئەی دڵەی ما تەمی من
شەوی بێ تۆ
شەوی بێ من
شەوی دڵە مردووەکانی تەنهای بوو
شەوی ڕۆشتن
شەوی مردن
شەوی دڵهەڵکەننی
من لە ئێمە بوو